

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marko Možina

Ideologija in propaganda v Severni Koreji in Tretjem rajhu

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marko Možina

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Ideologija in propaganda v Severni Koreji in Tretjem rajhu

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

*Zahvaljujem se svoji družini, ki mi je stala ob strani
v dobrem in slabem in me podpirala med študijem,*

*Zahvala gre tudi mentorju dr. Bogomilu Ferfili za
potrpežljivost, spodbudo in dobro voljo.*

Hvala vam.

Povzetek

Ideologija in propaganda v Severni Koreji in Tretjem rajhu

Magistrsko delo bo obravnavalo dva totalitarna režima v dveh različnih državah in različnih zgodovinskih obdobjih. Natančneje bosta opisana politična sistema obeh držav, njuni ideologiji in propagandni stroj, ki je omogočil nastanek diktature v Severni Koreji in Tretjem rajhu. Namen magistrskega dela je bila analiza in umestitev obeh držav v zgodovinski kontekst, ki je omogočil nastanek kulta osebnosti vladarja. Za enoti analize sem izbral ideologiji Severne Koreje in nacistične Nemčije. Ker imata državi različen zgodovinski nastanek in njegove okoliščine, se mi je zdelo pomembno, da na kratko opišem tudi zgodovino obeh držav. Tema magistrskega dela je bila izbrana na podlagi zanimanja nad fenomenom identifikacije množic z voditeljem in s celotnim kultom osebnosti, ki voditelja spremlja med avtokratskim vodenjem države. Glede na to, da na eni strani nacistična Nemčija sodi že v zgodovino, na drugi strani pa je Severna Koreja še vedno aktualna teritorialna tvorba, namen mojega raziskovanja ne leži v napovedovanju prihodnosti te najbolj zaprte države na svetu, ampak v analizi in primerjavi ideologij nacizma in juče.

Ključne besede: Tretji rajh, Severna Koreja, ideologija, propaganda, nacizem, juče.

Summary

Ideology and propaganda in North Korea and Third Reich

The present Master's thesis will discuss two totalitarian regimes in two different countries and different historical periods. It will provide a detailed description of both political systems, ideologies and the propaganda machine, which enabled the creation of the dictatorship in North Korea and the Third Reich. The purpose of this Master's thesis is to analyse both countries and to place them into a historical context that allowed the establishment of a personality cult around their leaders. The ideologies of North Korea and Nazi Germany were chosen as the units of the analysis. Since the two countries do not share historical development and its circumstances, it seemed important to describe their history as well. The theme of this Master's thesis was selected due to the interest in the phenomenon of mass-identification with leaders and the cult of personality accompanying both leaders during their autocratic governance. Due to the fact that Nazi Germany is already a part of history whereas North Korea is still a relevant territory, the purpose of our research is not to predict the future of the most closed country in the world but to analyse and compare Nazi and Juche ideologies.

Keywords: Third Reich, North Korea, ideology, propaganda, Nazism, Juche.

Kazalo

1 UVOD	6
1.1 Cilj magistrskega dela	7
2 METODOLOŠKI OKVIR	8
2.1 Raziskovalne metode in tehnike	8
2.1 Hipoteza	9
3 TEORETIČNA IZHODIŠČA	10
3.1 Psihologija množice	10
3.2 Ideologija in propaganda	13
3.2.1 Politična propaganda	15
3.2.2 Oblike, vrste in načela propagande	16
3.3 Mitologija	18
3.4 Totalitarizem in totalitarni voditelj	19
4 SEVERNA KOREJA	22
4.1 Nastanek Severne Koreje in mit o Kim Il Sungu	22
4.2 Obdobje Korejske vojne in dokončna utrditev Kim Il Sunga na oblasti	24
4.3 Nastanek ideologije juče	25
4.4 Kim Il Sung se odloči za samostojno pot	27
4.5 Konec železne zavese	28
4.6 Samodržec Kim Jong Il	31
4.7 Človekove pravice	34
4.8 Kako naprej?	35
5 NACISTIČNA NEMČIJA	37
5.1 Izvor ideje o germanski nadržasi	37
5.2 Vzpon nacistov na oblast	40
5.3 Pot v diktaturo in kult osebnosti	44
5.4 Nacistična ideologija in propaganda	45
5.5 Načrtno iztrebljanje Judov	49
5.6 Nagel konec Tretjega rajha	51

6 PRIMERJAVA SEVERNE KOREJE IN NACISTIČNE NEMČIJE.....	52
7 SKLEP	55
8 LITERATURA	56

1 UVOD

Kolektivna zavest, ki se rodi ob množičnih zborovanjih, me je od nekdaj fascinirala. Kaj žene ljudi, da vsi fanatično strmijo v eno osebo, enega vodjo? Je to njegova karizma, njegova ideja ali so za to zaslužni masovni mediji v dvajsetem stoletju? Za množico postane voditelj idol, ko nagovori množico, ta pade v ekstazo in deluje kot eno. Ne glede na spol, izobrazbo ali starostno skupino vsi strmijo v enega človeka, kot bi bili hipnotizirani. Njihov voditelj predstavlja univerzum, je rešitelj naroda, pomeni jim vse. Ljudje so mu pripravljeni slediti za vsako ceno, zanj so se pripravljene odpovedati univerzalni človeški pravici, svobodi. Postopoma se jim preko propagandnega ustroja neposredno ali pa subliminalno vsili nov način razmišljanja. Pridobljene pravice, kot sta svoboda javnega izražanja in mišljenja, počasi izginejo, vsi mislijo kot eno. Začne se cenzura, zapiranje političnih nasprotnikov in drugače mislečih, ki postanejo glavni sovražniki sistema. Mnogi se vdajo v usodo in živijo v okvirih sistema, tista peščica ljudi, ki se skuša upreti avtoritarnemu režimu, pa največkrat konča v zaporu ali je v najslabšem primeru celo usmrčena.

V zadnjih letih skoraj ne mine mesec, ko od Severne Koreje ne bi slišali novih groženj, uperjenih proti svoji južni sosedu in njeni zaveznici ZDA, pri čemer naj ne bi izbirala sredstev in je pripravljena uporabiti celo jedrsko orožje. V tej za mnoge skrivnostni državi imata glavno besedo vojska in komunistična partija s pomočjo ideologije juče, ki jo je utemeljil ustanovitelj Severne Koreje Kim Il Sung, dedek sedanjega vrhovnega poglavarja Kim Jong Una in oče Kim Jong Ila, ki je vladal vse do smrti leta 2011. Ta avtoritarna komunistična dinastija je vzpostavila neverjeten propagandi stroj, ki se lahko postavi ob bok do sedaj najbolj okrutnemu režimu v nacistični Nemčiji. Propagando definira Splichal (1975, 65), in sicer kot obliko množičnega sporazumevanja, v kateri sporočevalci namerno in s sistematičnim delovanjem s pomočjo ideološke rabe jezika skušajo dosežati vnaprej določene oblike mišljenja in vedenja.

Magistrsko delo je razdeljeno na tri tematske sklope. V prvi vrsti sem si zastavil vprašanje, zakaj množica tako slepo sledi voditelju. Osredotočil se bom na vzrok sledenju množic in pri tem črpal iz Le Bonovih teorij množic. Ker sistem ne more obstati brez množic, ki sledijo ideologiji oziroma vodji ter se z njim identificirajo, se bom v prvem sklopu magistrskega dela posvetil

teoretičnemu delu, kjer bo poudarek na psihologiji množice in voditelju, ki mu množica sledi. Razjasnil bom tudi osnovne pojme, kot so propaganda, ideologija, totalitarizem in kult voditelja. Ker obe ideologiji spremlja mitologija, bom definiral tudi mitološki vidik. V drugem sklopu magistrskega dela se bom posvetil avtoritarnima sistemoma Severne Koreje in nacistične Nemčije. Nastanek obeh režimov bom umestil v zgodovinski okvir. Nadalje bom izpostavil ideologiji juče in nacizem ter ju umestil v širši spekter, saj gre pri ideologiji juče za različico komunistične ideologije, na drugi strani pa je nacizem inačica fašizma. Kar je nekdaj uspevalo nacistom v Nemčiji, danes še vedno uspeva Kim Jong Unu v Severni Koreji: popolna manipulacija z lastnimi državljani. Podrobno bom razčlenil ideologiji juče in nacionalsocializem. V zadnjem sklopu bom primerjal obe ideologiji, opisal njune podobnosti in razlike ter potrdil oziroma zavrgel hipotezo.

1.1 Cilj magistrskega dela

Če je bilo v tridesetih letih dvajsetega stoletja še nekako razumljivo, da Nemci niso imeli dotoka zunanjih informacij, je v današnjem globaliziranem svetu in informacijski družbi zelo težko doumeti, da v Severni Koreji praktično nimajo informacij o zunanjem svetu oziroma te režim močno cenzurira. Magistrsko delo ima ambicijo in cilj proučiti, zakaj je bil nastanek teh dveh ideologij sploh omogočen, raziskati njuno ozadje in njun nastanek postaviti v zgodovinski kontekst. Šiber (v Pečjak 1994, 128) pravi, da je propaganda namerno in načrtno spreminjanje in nadziranje stališč zaradi oblikovanja predispozicije za določen način vedenja, ker pa se propaganda velikokrat zlorabi in uporabi za nečedne stvari, je med ljudmi beseda propaganda dobila negativno konotacijo. Masovni mediji, ki so doživeli svoj razcvet v dvajsetem stoletju, so postali sredstvo v rokah oblastnikov, ki so omogočili oblikovanje totalitaristične propagande.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Raziskovalne metode in tehnike

Za potrditev hipoteze bom v magistrski nalogi uporabil več metod preučevanja. Primarno bom uporabil metodo deskripcije, s katero bom opisal relevantne teoretske pojme, ki mi bodo služili kot osnova za nadaljnje raziskovanje v magistrskem delu. Opisovanje preprostih vzorcev je osnova za kasnejšo interpretacijo podatkov, obenem pa način povezovanja obstoječih teorij in dognanj drugih avtorjev. Deskripcija tako ni teorija, je pa nujno potrebna za kasnejše teoretiziranje o izbranih tematikah (Strauss in Corbin 1998, 19). Z omenjeno metodo bom podal in urejal pridobljene informacije, hkrati pa povzemal osnovne definicije, kot so: psihologija množice, propaganda, ideologija, totalitarizem, mitologija, kult osebnosti, juče in nacizem.

Pomagal si bom tudi z analizo sekundarnih virov, ki temelji na razčlenjevanju in interpretaciji že obstoječih virov, če ti obstajajo (Maychrzak 1984, 69). V tem primeru bom imel nekaj težav pri zbiranju podatkov o severnokorejskem režimu, saj je razpoložljive literature precej manj kot o nacistični Nemčiji. S sekundarno analizo bom preučil že razdelana znanja, ki mi bodo služila za oblikovanje teoretskih izhodišč, na katerih bo temeljila analiza v nadaljevanje magistrskega dela oziroma preučevanja (Hogwood in Gunn 1984, 83).

Uporabil bom tudi metodo komparacije, saj si bom s tem olajšal preučitev družbenega pojava v vsej njegovi zapletenosti oziroma večplastnosti glede na določene pojavne oblike (Toš 1975, 90). Metodo bom uporabil pri komparaciji ideologij juče in nacizem. S primerjalnim raziskovanjem bom tako iskal podobnosti in razlike med posameznima enotama analize, da bi dosegel boljše razumevanje obeh ideologij. Lotil se bom tudi študije primera, ki je metoda, primerna za pripravo na kasnejše primerjalno raziskovanje (Bučar in drugi 2000, 30). Tako bom za soočenje terminov juče in nacizem ta najprej podrobneje proučil in izpostavil značilnosti, ki ju določajo, ter tako zgradil podlago za nadaljevanje dela. V zadnjem delu bom uporabil sintezo in opisovalno metodo, ki mi bosta omogočila, da bom bistvene ugotovitve lahko združil v novo celoto.

2.1 Hipoteza

Za oba režima je značilno, da drži prebivalstvo v strahu, voditelj ima “magično” moč, s katero mu uspe sfanatizirati množice, da se mu vdajo v popolnosti. Indoktrinacija se razvije s procesom socializacije in vzgoje že v rani v mladosti. Machiavelli (1966) trdi, da je ljudi zelo preprosto prepričati v nekaj, a je zelo težko doseči, da se bodo po teh prepričanjih ravnali tudi v prihodnje. Oblast se pred tem zavaruje tako, da ljudi, ko ne verjamejo več, prisili v to, da temu verjamejo.

Moja hipoteza je sledeča:

H: Socio-ekonomske in kulturne okoliščine so omogočile prihod obeh režimov na oblast, s pomočjo ideologije in propagandnega ustroja ter mešanice terorja pa se je režimoma uspelo obdržati na oblasti dlje časa.

S hipotezo se bom podrobneje ukvarjal v poglavjih Severna Koreja in nacistična Nemčija, kjer bom tudi opisal zgodovinske, družbene in ekonomske okoliščine obeh držav, proces nastanka obeh režimov ter njun način vladanja. V sklepnem poglavju bom hipotezo tudi potrdil oziroma ovrgel.

3 TEORETIČNA IZHODIŠČA

3.1 Psihologija množice

Pod besedno zvezo množica ljudi se nam v glavi porodi misel o skupini ljudi, ki je na določenem kraju zbrana zaradi skupnega interesa. O poenotenju človeka v množici in izgubi individualnosti pripovedujejo skoraj vsi avtorji, ki proučujejo množico. V množici so prisotna močna čustva, saj iz okolja prihaja več dražljajev, kar v posamezniku vzbudi vznemirjenost. Gre torej za korelacijo med številom ljudi in vznemirjenostjo množice.

Pečjak (1995, 208) pravi, da v množici lahko prevladujejo zelo mešana čustva od navdušenja do jeze. Skupni imenovalec vseh čustev je vznemirjenje, ki sproži najrazličnejše odzive, kot so poljubljanje zastave, vreščanje, jok, beg, napad, ali histerično vedenje. Množica se sporazumeva preko mimike, krikov in kretenj, z izjemo parol, ki jih vzklika množica. Nekatere od teh čustvenih izlivov lahko vidimo na posnetkih, ki kažejo nekoč Hitlerja, danes pa Kim Jong Una, ko hodi med množico udeležencev manifestacije. Pečjak (1994, 12) definira množico kot gmoto ljudi, v kateri so prisotna močna čustva in velika spontanost. Posameznika v množici označi za konformista, ki rad podleže mnenju drugih ljudi, ni spontan, ima manjvrednostni kompleks, odvisen je od drugih ljudi, je ozko gleden, ne zaupa vase in ga je strah, da bi se razlikoval od ostalih (Pečjak 1995, 48).

V nadaljevanju se bom osredotočil na začetnika in utemeljitelja psihologije množic Le Bona, saj režima v Severni Koreji in nacistični Nemčiji uporabljata metode manipuliranja množic, ki jih je Le Bon opisal v knjigi Psihologija množice. Hitler je celo v knjigi Moj boj, ki velja za "biblijo" nacistov, metodološko sledil Le Bonu. Ko se na istem kraju zbere večje število ljudi, se množica instinktivno podvrže avtoriteti vodje. Ljudje dobijo kolektivno zavest, se med seboj povežejo in podredijo liderju. Množica postane do vodje poslušna, v večini primerov se zaradi nagona podredi komur koli, ki se razglasi za njihovega voditelja. Um posameznika v množici največkrat odpove, vodja pa s pomočjo ideje, v katero je sam neomajno prepričan, pri posamezniku vzbudi močno spoštovanje (Le Bon 1989, 32).

Le Bon (v Pečjak 1994, 48–49) meni, da je popolnoma vseeno, iz katerih družbenih slojev prihajajo posamezniki v množici, saj se v množici vzbudi kolektivna duša, ki jih naredi enovite.

Mišljenje in občutenje ljudi v množici se zlije v eno, postane impulzivno in neodgovorno. Le Bon je množici pripisoval skupno dušo, ki je na ravni primitivca in otroka. Nezavedna dejanja spremljajo razdražljivost in impulzivnost. V množici zmožnost inteligentnega razmišljanja ni mogoča, saj je glavna ideja voditeljeva. V svojem zakonu duševne enotnosti množice Le Bon pravi, da v množici individualne lastnosti izginejo. Občutki in misli vseh ljudi so usmerjeni enako. Ko ima voditelj to moč in je v nadrejenem položaju v razmerju do množice, lahko z njo počne, kar želi. Le Bon je to moč primerjal s hipnozo in dejal, da lahko človek, ki ima to moč, z eno samo gesto doseže več kot drugi z represijo. Da se doseže hipnoza množice, je glavna moč ideje, od katere je odvisno vse, tudi premik od prisposobe k dejanjem in nerazločevanje med *de facto* in sugerirano realnostjo. Ko je človek del množice, zapostavi svoj osebni interes in se podredi interesom skupine (Le Bon 1989, 123–131).

Po Le Bonu (1989, 113–118) voditeljeve osebne značilnosti pri doseganju moči niso bistvene. Najpomembnejše so ugodne razmere za pojav množice in posredno, prikrito vplivanje na čustva. V zgodovini se je pokazalo, da so bile zatirane množice po osvoboditvi pripravljene dati neomajno moč novemu voditelju, ki jo je ta navadno izrabil v lastne namene. Tudi v času ekonomskih kriz so uspeli prav voditelji, ki so izkoristili duh časa in si podredili množice. Freud (1977, 38) primerja zvezo med vodjo in množico z ojdipovskim odnosom. Pri ljudeh lider povzroči posebne občutke oboževanja in povezanosti z njim, ti pa so mu pripravljene slediti v dobrem in slabem. Freud pravi, da ima voditelj neuresničene želje, ki jih skuša nadomestiti z vladanjem. Enačenje množice z vodjo po Freudu predstavlja refleksijo čustvene navezanosti na drugo osebo. V množici se pri posamezniku pojavijo drugačne lastnosti, kot jih ta kaže sicer, saj se človek v gruči ljudi čuti močnejšega kot pa individuum, s tem pa mu popustijo vse zavore in se ni več zmožen brzdati. Posameznik se ne počuti več odgovornega za lastna dejanja, saj sedaj deluje kot množica; namesto da bi se brzdal, se vključi nagon. Ker množica ne pozna dvomov o resničnem in lažnem in se hkrati zaveda svoje velike moči, je netolerantna in slepo zaupa avtoriteti. Tečasne lastnosti, ki jih posameznik pridobi v množici, so po Freudu vir zla, ki ga premore človek. V množicah so ljudje pod močnim vplivom drugih ljudi, ostanejo brez lastnega mišljenja in pogleda na to, kaj je prav in kaj ne. Oprimejo se tudi nerazumskih idej, ki jim jih ponudi voditelj. Utopija je ena glavnih značilnosti množic, saj vodja s pomočjo ekstaze v ljudeh vzbudi najbolj primitivno vedenje. Množica kot sama predstavlja le gradivo za oblikovanje, ki samo po sebi ne prinese nobenega reda, ampak le zmedo. Množica se kaj kmalu porazgubi, če se

notranje ne uredi in ne izoblikuje v družbeno gibanje (Le Bon 1989, 113–132). Za množico velja, da je neformalna in ni institucionalizirana; o institucionalizaciji množice govorimo šele v trenutku, ko nanjo začne vplivati politična dejavnost. Da se množica razvije v gibanje, je treba oblikovati in širiti določene zamisli o tem, kako odpraviti izvor nezadovoljstva. Na podlagi oblikovanih zamisli se množica mobilizira in nakaže se možnost za nov družbeni red. Če se množica mobilizira in artikulira interese, se lahko vzpostavi nov družbeni sistem, vrednote in institucionalne okvire, ki omogočajo njeno osvoboditev. Za ohranitev sistema je treba pridobiti in ohraniti pristaše ter izbirati primerna sredstva za doseganje ciljev gibanja. Institucionalizirano gibanje mora ustvariti svoje lastne simbole legitimnosti, torej mite in rituale, še preden mu uspe delno ali v celoti spremeniti obstoječa razmerja (Jambrek 1990, 252–257).

Množici da smisel vodja, ki jo spremeni v kolektivno gibanje in poveže v enovito celoto s skupnimi cilji oziroma, kot pravi Le Bon, vodja utemelji idejo pred množico in množico pred idejo. Torej voditelju dasta moč ideja in množica. Množice se ne da voditi zgolj z idejo, ampak so za to potrebni ljudje, ki izstopijo iz množice in ki se jih ideje, ki jih je lansiral vodja, navzamejo prej (Freud 1977, 255).

V množici se posamezniku izčrpa zavestna osebnost, nadzor prevzame nezavedna osebnost, ki zaradi sugestije vodje sledi uresničevanju njegove generirane ideje. Posameznik v množici postane avtomatiziran kot nekakšen robot. Množica marsikoga pritegne k sodelovanju, četudi je to proti njegovemu prepričanju in prvotnemu namenu (Le Bon v Freud 1977, 258). Rostohar, ki je bil eden od začetnikov proučevanja množice v Sloveniji, je dejal, da je najpomembnejši dejavnik sugestije družbena prisila. Prepričanje množice namreč deluje z večjim pritiskom na duševnost individuuma, če ideje postanejo prepričanje množice. Beseda sugestija izvira iz latinskega izraza *suggestere* in pomeni prišepetovati ali svetovati. Za mnoge ima negativen predznak. V množici izvaja sugestijo govornik, največkrat pa celotna množica, iz katere izhaja pritisk na vsakega posameznika, da misli, govori in se vede enako kot drugi. Pričakovanja, s katerimi ljudje vstopijo v množico, sugestijo olajšajo. Množice v resnici niso bile nikoli željne resnice. Slepijo se z idejo, ki se ji ne morejo odreči. Nerealno ima pri njih vedno prednost pred stvarnim, neresnično vpliva nanje skoraj tako močno kot resnično (Pečjak 1994, 35).

3.2 Ideologija in propaganda

Ideologija je skupek zamisli, ki neobjektivno izražajo mnenje o družbenem svetu. Gre za nekakšno predstavitev idej in vrednot, ki so združene v nek program. Althusser (2000, 60) pravi, da ima vsaka družba ideologijo z zgodovinsko vlogo. Trdi torej, da ima vsaka družba takšno ali drugačno ekonomsko in politično ideologijo ter da vsako družbo sestavlja ideologija in brez nje ni zmožna obstati, saj konstruira v družbi neke predstave oziroma nazore o svetu. Ideologija je v samem bistvu način razmišljanja.

Določena ideologija je v družbi množično sprejeta, kar omogočajo množični mediji, ki določeno idejo razširijo po družbi. Množični mediji pri širjenju ideologije igrajo odločilno vlogo. Oblast odločilno vpliva na medije zlasti v totalitarnih režimih, s čimer seveda vpliva tudi na ljudi, ki te informacije sprejemajo. Mediji na tak način lahko konsolidirajo obstoječo ideologijo ali pa vpeljejo novo. Ker mediji niso ekonomsko oziroma politično neodvisni, so ujeti znotraj okvirov, ki jim jih narekuje kapital ali politika, kar posledično pomeni, da prispevke oblikujejo na temelju ideoloških povezav (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 26).

Razcvet množičnih medijev v dvajsetem stoletju je politiki omogočil, da je s svojo idejo vstopila v sleherno gospodinjstvo. Med obema svetovnjima vojnama je radio postal najpomembnejši medij prenašanja ideoloških sporočil. Propaganda je s pomočjo množičnih medijev odigrala odločilno vlogo ob vzponu fašizma in komunizma. Po koncu 2. svetovne vojne je postala glavno orožje v ideoloških bojih med zahodnim in vzhodnim blokom (Jowett in O'Donnell 1992, 155). Zlasti za nacistično Nemčijo sta bila najpomembnejša medija radio in kinematografija, medtem ko je v Severni Koreji televizija poleg radia danes najpomembnejši množični medij. Propaganda se je spremenila v širjenje miselnih vzorcev s pomočjo množičnih medijev. »Propaganda želi prodreti do najglobljih slojev človeške psihe, učinkovati na podzavestno strukturo človeka ter postati totalitarna. Največkrat uporablja prikrita dejstva, aktivira mitsko zavest, provocira iracionalno in je po svojem bistvu nasprotje konceptiji človeka kot racionalnega bitja, ki je sposoben razmišljati in odločati o svojem bivanju« (Vreg 2004, 132).

Propaganda ima ogromno definicij. Najbolj ohlapno je definirana kot širjenje določene ideje, ki jo propagandist želi promovirati. Vsebuje načela in vrednote, za usidranje med ljudmi pa mora biti vsaj delno skladna z njihovimi načeli in vrednotami. Zаметki propagande v novejši

zgodovini segajo v sedemnajsto stoletje, ko je pojem propaganda pomenil širjenje katoliške vere. V latinskem jeziku pomeni načrtno in sistematično širjenje določene ideje (Splichal 1975, 16). V času francoske revolucije pojem propaganda prvič dobi političen pomen. V SSKJ najdemo pod pojmom propaganda razlago, da gre za načrtno razširjanje, pojasnjevanje političnih, nazorskih idej z namenom, da se uresničijo. V slovarju je zapisan tudi slabšalni pomen, ki pravi, da gre za namerno prikrivanje, potvarjanje česa z namenom, da se politično, ideološko vpliva. Slabšalni pomen gre gotovo pripisati novejši zgodovini, ko cilj političnega boja ni opravičeval uporabljenih sredstev. Jowett in O'Donnell (1992, 4) pravita, da gre pri propagandi za nameren in premišljen poskus oblikovanja zaznavanja, manipuliranja zavedanja in usmerjanja obnašanja v smeri reakcije, ki si jo želi propagandist, in doseže dve skrajnosti: ali gre za resnico ali pa za zavajanje. Če za množico velja, da gre za neorganizirano tvorbo, pa s pomočjo propagande ta postane organizirana, saj si jo po mnenju Ellula (v Vreg 2004, 131) organizirana skupina podredi in s svojim delovanjem ter psihološkimi manipulacijami množico posameznikov psihološko poveže in vključi v organizirano skupino.

Za efektivno propagando štejemo tisto, ki se »prime« med ljudmi, jih aktivira in zaradi katere so dovzetni za sprejemanje njenega sporočila. V primeru Severne Koreje in nacistične Nemčije se je pokazalo, da so bili ljudje zaradi izrednih okoliščin toliko bolj pripravljeni sprejeti njeno sporočilo. Na eni strani se je v množici s pomočjo nacistične propagande aktiviralo vse tisto zlo in najslabše v človekovi duši, kot je to opisoval Freud, po drugi strani pa so pod ideologijo juče Severni Korejci sicer postali fanatični in hipnotizirani, ampak se v množici ni prebudilo tisto najslabše, saj cilj propagande ni bil načrtno iztrebljanje oziroma nadvlada azijske rase, ampak je vladar le želel spremeniti obstoječi red ter povzdigniti korejski narod, ki so ga velesile dolgo časa zatirale. Laswell (v Splichal 1975, 22) pravi, da je propaganda tehnika vplivanja na človekova dejanja z manipulacijo predstav, v čemer sta bila izvrstna oba režima, njune metode pa bom opisal v kasnejših poglavjih.

Oba propagandna ustroja sta imela skrite namene. Cilje propagande sta opisala Jowett in O'Donnell (1992, 32–34), ki sta dejala, da si propagandist želi zagotoviti nadzor nad množičnimi mediji, s čimer lahko njegova ideja prodre v vsak dom. Ko propagandistu to uspe, sledi naslednji korak: upravljanje z javnim mnenjem in manipuliranje z množico. Seveda je predpogoj za dobro

izvedeno propagando poznavanje sociohistoričnega konteksta družbe. Propagandist mora poznati stališča, mnenja, interese in vrednote posameznikov, na katere želi prenesti sporočilo.

3.2.1 Politična propaganda

Propaganda ne zaznamuje le metod, ki so jih uporabljali v avtoritarnih režimih, ampak se nanaša na vsako sugestijo, s katero želi nekdo prepričati množico, naj verjame določeni ideji. Politična propaganda je oblika sporazumevanja, s katero komunikatorji načrtovano in organizirano oblikujejo propagandna sporočila in uporabljajo prikrita dejstva, ter ki aktivirajo mitsko zavest, ki provocira iracionalno in je po svojem bistvu nasprotje konceptiji človeka kot racionalnega bitja. Kot pravi Vreg (2000, 18), želi propaganda prodreti do najglobljih slojev človeške psihe, učinkovati na podzavestno strukturo človeka ter postati totalitarna. Pri prepričevanju so zelo pomembne učinkovite parole, ki se z vztrajnim ponavljanjem zasidrajo v podzavest množice. Šele takrat, ko si ljudje zapomnijo in razumejo idejo ter se obnašajo v skladu z njenimi principi, lahko govorimo o učinkoviti propagandi (Jowett in O'Donnell 1992, 4). Zagotovo propaganda ne more v celoti spremeniti kulture posameznega naroda. Določeni kulturni vzorci so gotovo globoko zasidrani v posameznih narodih, a če je Hitlerju v nemški narod uspelo usidrati antisemitske vrednote, so v nemški družbi po vsej verjetnosti obstajali določeni vzorci potlačenih rasističnih občutij, ki jih je Hitler spretno spravil na plano. Ko voditelju uspe hipnotizirati množico, lahko počne z njo, kar je njegova želja, in postane njegovo sredstvo pri doseganju cilja, pa čeprav voditelji radi zatrjujejo, da delujejo v imenu ljudstva, kar je zelo zavajajoča parola.

V psihološki literaturi se loči med dvema poglavitnima načinoma vplivanja, in sicer med propagando in vzgojo. Pečjak (1994, 124) pravi: »na podoben način kot propaganda delujeta tudi indoktrinacija in pranje možganov, podobno kot vzgoja pa izobraževanje in prosvetljevanje. Vendar obe obliki prehajata druga v drugo in zato tudi propaganda vzgaja in vzgoja propagira. Učbeniki, ki naj bi vzgajali, so polni propagandnih besedil, kar je značilno za vse totalitarne režime, bolj prikrita pa je propaganda v demokratičnih deželah.« Močno indoktrinacijo poenostavljeno imenujemo kar fanatizem. Pri indoktrinaciji gre za zavzemanje določenega centra moči za subliminalno vplivanje na zavest ljudi z različnimi sredstvi in tehnikami. Doktrino tvorijo ideje in nazori v politiki, ideologiji ali na drugih področjih človekovega pojmovanja sveta.

Indoktrinacija se razvije s procesom socializacije in vzgoje največkrat že v mladosti, čeprav za »pranje možganov« ni nikoli prepozno. Pomembna komponenta indoktrinacije je vztrajno ponavljanje idej, ki postopoma prodrejo v posameznikovo mišljenje in vsilijo ideologijo kot edini ustrezen svetovni nazor. Posebno moč imajo ideje, ki jih izrečejo avtoritete, pritisku indoktrinacije pa precej hitreje podležejo ljudje z nižjim inteligenčnim kvocientom (Pečjak 1994, 74).

3.2.2 Oblike, vrste in načela propagande

Pečjak in ostali avtorji (1995, 135–140) ločijo med belo, črno in sivo propagando. Najmanj pozornosti bom namenil beli propagandi, saj je za moje magistrsko delo najmanj relevantna. Pri beli propagandi je ljudstvo seznanjeno s popolnoma resničnimi podatki, kjer je vir informacije verodostojen in ustvari zaupanje množice. Kot primer bi navedel izdano obvestilo meteorologov, ki na podlagi izračuna vremenskih modelov izdajo opozorilo o možnih poplavah, kar ljudje sprejmejo kot resno grožnjo in se primerno pripravijo na vremenske nevšečnosti. Za magistrsko delo sta precej bolj relevantni črna in siva propaganda. Temelj črne propagande so izmišljeni in prikrojeni podatki, v katerih so uporabljene prevare in laži. Zavajanje in izmišljanje podatkov je izjemno uspešno v izrednih razmerah, saj ljudje niso več zmožni razumske presoje, pri njih se naseli strah in niso zmožni sprejemati nasprotnih informacij. To lahko povežemo z dogodki leta 1933, ko so nacisti skrivoma požgali nemški parlament Reichstag, v javnost pa s pomočjo množičnih medijev lansirali zgodbo, da so požig zakrivali komunisti. Siva propaganda velja za nekakšen skupek bele in črne propagande, saj so podatki sicer resnični, vendar jih propagandist prikroji v lastno korist in igra na čustva ljudi. Poudari prijetne stvari, za katere ugotovi, da mu bodo prinesle pozitiven odziv v javnosti, zamolči pa negativne, ki bi lahko prinesle škodljive posledice. To obliko propagande velikokrat uporabljajo vlade v demokratičnih sistemih: nekdanja vlada na primer očita zdajšnji, da je imela država med njihovim vladanjem visoko gospodarsko rast, zamolči pa podatek, da je država močno odvisna od izvoza in povpraševanja drugih držav, čeprav vemo, da v času svetovne gospodarske krize povpraševanje močno upade. Če je siva propaganda bolj značilna za demokratične sisteme, pa za črno propagando velja, da je prisotna v diktatorskih režimih, kjer ima oblast pod nadzorom množične medije. Večja, kot sta

moč in monopol komunikacijskega vira, večji je njegov učinek (Jowett in O'Donnell 1992, 153–154). S cenzuro in manipulacijo režim precej lažje zaslepi narod do te stopnje, ko ta ni več sposoben imeti lastnega mišljenja oziroma se popolnoma vda v usodo in sprejme ideologijo režima. Seveda pa se v avtoritarnih režimih najmanjši upor in alternativni vir informacij zatire s silo.

Propagando v prvi vrsti delimo na odprto in prikrito. Odprta ima jasen cilj in nima elementov prikrivanja. Značilna je predvsem za demokratične sisteme, ko neka stranka na primer jasno izrazi, da se je formirala zato, da bi nastopila na volitvah in prišla na oblast. V diktatorskih režimih pa odprta propaganda služi kot sredstvo represije ljudi. V nacistični Nemčiji si ljudje niso upali vstopiti v judovsko trgovino in od Judov kupiti izdelkov, ker so vedeli, da se to ne sklada z ideologijo oblasti. Prikrita propaganda nima jasno določenega cilja in na ljudi deluje podzavestno. Skuša združiti množico ljudi brez jasno zastavljenega cilja. Takšne propagande se je praktično nemogoče ubraniti, saj ideje sprejemamo nezavedno – tako so na primer ljudje zaradi težkih gospodarskih razmer bolj dovzetni za ekstremne ideje. Voditelj lansira idejo, da so za povečano brezposelnost krivi tujci, ki domačinom jemljejo delo. S pomočjo propagande se začne nezavedno vsiljevati več domoljubja. Šušnjić (1984, 64) trdi, da je odprta propaganda manj učinkovita od sporočil, katerih namen je prikrit. Množici, ki ni izobrazena, je bolje posredovati odprto propagando, saj si sporočilo sicer lahko napačno interpretirajo. Pod prikrito propagando štejemo tudi poimenovanja ulic, trgov in univerz po voditelju. V času nacizma je bila večina ulic in trgov v nemških mestih poimenovana po Adolfu Hitlerju. Enako situacijo lahko danes opazimo v Severni Koreji, ko so vse pomembnejše ustanove in ulice poimenovane po Kim Il Sungu, Kim Jong Ilu in Kim Jong Unu (Pečjak 1995, 140–142).

Po Pečjaku (1994, 136–141) ima propaganda, ki se naslanja na čustva ljudi, veliko večje možnosti za uspeh. Brez čustvene vpletenosti propagandist praktično ne more uspeti, saj individuum pod vplivom čustev postane pripravljen spremeniti tudi kognitivna in vedenjska stališča. Poimenoval je štiri tehnike:

»Ena od tehnik se imenuje emocionalni sendvič. Najprej se ponudi močna čustvena vsebina, sledi sporočilo, ki je bolj ali manj razumsko, nazadnje pa se s ponovno čustveno vsebino zapre sendvič. Zelo pogosto se uporablja tehnika čustvenega prenosa. Kadar predstavimo neko sporočilo, ki je nevtralno ali rahlo negativno, skupaj s pozitivnim,

postane tudi samo pozitivno. Kadar pa predstavimo sporočilo, ki je nevtrarno ali pozitivno, skupaj z negativnim, postane tudi samo negativno. Podobno deluje tehnika čustveno nasičenih besed Propagirane pojme »okrasimo« s pridevniki in drugimi besedami, ki so nasičene z emocijami, npr. balkanski, fašistični, resnica, svoboda, imperij, komunist ipd. Za psihologijo množice je pomembna tehnika stereotipije. V ljudeh je težnja, da druge ljudi in skupine doživljajo na jasen, zanesljiv in črno bel način.«

Za uspešno propagando je nujno potrebno upoštevati osnovna propagandna načela, v nasprotnem primeru bo propaganda neučinkovita. Prvo načelo po Šiberju (1992, 26–30) je takojšnja zaznava sporočila, ki mora biti predstavljeno na zanimiv in razumljiv način. Naslednje načelo je načelo potreb, ki jih razdelimo na: biološko (bivanjska ogroženost), materialno (nižji davki), socialno in psihološko korist. Sledi načelo vrednot, ko mora propagandist vpeljati ideje, ki so skladne z družbenimi vrednotami. Zadnje načelo pa je načelo nepredvidljivosti, ki ima komponento večplastnih odnosov znotraj družbe. V danem trenutku je treba propagando prilagoditi različnim družbenim slojem, ki imajo v tistem trenutku različne motive in potrebe (Vreg 2000, 121).

3.3 Mitologija

Beseda mitologija izhaja iz grških besed mythos - mit in logos – beseda, govor. Definicija besede mit v SSKJ pravi, da je mit izročilo, pripoved o nastanku sveta, nenavadnih pojavih, bogovih in drugih bajeslovnih bitjih. Sistema v Severni Koreji in nacistični Nemčiji sta prav tako močno povezana z mitološkimi pojavi pri voditeljih. Ideologiji juče in nacizem prav gotovo vsebujeta mitološke elemente, s tem ko se predstavljata kot vse odrešujočo rešitev obeh narodov. Mit govori o stvareh, ki so zasnovane na temeljih narave in večnosti, vendar jih ne pojasnjuje, saj ponudi že končen pomen. Politični mit nudi enoznačen pogled na svet. Je ena in edina mogoča razlaga, ki onemogoča alternativno razlago, in v njem so prisotni močni čustveni elementi. Način dojetja sveta skozi mitologijo prinaša zgodovinsko nazadovanje in obljublja tisto, kar si želimo, ni pa realno (Velikonja 1996, 11). Ali kot je dejal Barthes (1971, 313), je mitologija ključna pri izgradnji sveta, ampak zgolj kot fikcija, h kateri se teži, ne pa da bi tak svet v resnici tudi obstajal.

V realnem svetu mit igra vlogo sanj, gre torej za nekakšno družbeno zasanjanost, ki družbi daje občutek svobode in se distancira od intelektualne stvarnosti. Velikonja (1996, 11) označuje mitologijo kot družbeni izvir, resnico, s katero je mogoče razložiti prav vse, hkrati pa predstavlja zatočišče, v katero se lahko družba vedno zateče. Prav fašizem in komunizem sta v zgodovini pokazala, da oddaljevanje od razumskega pripelje do ekstremov, ki v posameznikih vzbudijo sovraštvo.

Velikonja (1996, 36–42) strukturo mita pri voditelju razloži s tremi elementi. S pomočjo propagande voditelj dobi element božanstva, postane vsemogočen, vseprisoten, večni in nepristranski. Naslednji element mita o voditelju je slavljenje voditelja kot junaka, ki bo rešil narod in nato utemeljil pravičnejšo družbeno ureditev. Pri zadnjem elementu pa se voditelja začne povezovati z zgodovinskimi osebnostmi, ko ta prevzame njihove lastnosti. Politična mitologija se razvije v družbah, kjer odpovesta razum in naučeno mišljenje. Takrat ljudje podležejo diktatu ideologije, ki jim je bila vsiljena, ter postanejo pasivni in se prilagodijo sistemu (Matić 1984, 132). Miti dajejo našemu življenju nek smisel, saj se lahko odmaknemo od realnega in »sanjamo«. Miti so v demokratičnih sistemih nekoliko manj prisotni, vseeno pa so del našega vsakdana. Učinek mitologije pa seveda ni tako mogočen kot v totalitarnih sistemih, kjer miti predstavljajo gonilo ideologije.

3.4 Totalitarizem in totalitarni voditelj

Za totalitarni režim je značilno, da ima državni aparat popoln nadzor nad ljudstvom, kar pomeni kontrolo nad celotnim privatnim in javnim vedenjem. Totalitarni vodje določajo homogen cilj in usmerjajo vedenje, da poteka po njegovi volji. Imajo nadnaravno sposobnost, da hipnotizirajo ljudstvo in mu predstavijo idejo. Totalitarni vodja v ljudstvu drami čustva čaščenja, vdanosti in strahu, ljudje se z njim poistovetijo in mu sledijo. Vodja fanatično veruje v idejo in mora ta fantizem prenesti na ljudstvo; Le Bon (1989, 117) je za totalitarne vodje dejal, da so na robu norosti.

Totalitarni voditelj mora imeti posebno karizmo, s katero privabi, ohrani in oblikuje simpatizerje v organizacijo s pomočjo izkoriščanja mitoloških elementov v ideologiji, svojo karizmatično

osebnostjo in poistovetenjem z državljani. Reich (v Pečjak 1994, 52) pravi: »Avtoritarna država ima v sleherni družini očeta kot svojega predstavnika, s tem postane družina njen najpomembnejši instrument moči.« Za nacizem in juče je značilna intenzivna politična indoktrinacija, ki še bolj temeljito kot propaganda podreja posameznika virom, traja dolgo in je pravo nasprotje vzgoje. Temelji na enakih načelih kot propaganda: posameznik dobiva ene in iste informacije in mora dajati ene in iste odgovore. V Severni Koreji je bil vpliv še toliko večji, ker je ljudstvo fizično in socialno izolirano (Pečjak 1994, 124).

Diktator je človek, ki ima neomejeno politično oblast. Machiavelli (1966) označi uspešnega vladarja za posmehljivega prevaranta, ki je lažniv in goljufiv ter izkorišča zmanipulirano množico v lastne namene. Je nezaupljiv, brezoseben in čustveno hladen, moč nanj deluje kot opij. Totalitarni režim ni sposoben preživeti, če za njim ne stoji dovršena propaganda in strahovladje. Tako Severna Koreja kot nacistična Nemčija sta primera totalitarnih držav, saj je za oba sistema značilno, da imata absoluten nadzor nad množico in oba uporabljata teroriziranje državljanov za uresničevanje svojih ideoloških doktrin in neresnic. Pojma diktator in totalitarizem sta nerazdružljivo povezana. Dolar (1982, 11) je podal karakteristike totalitarističnega režima, ki so po njegovem: enopartijski sistem, ukinitvev parlamentarizma in svobodnih volitev, ukinitvev državljanskih svoboščin in pravice do javnega izražanja, ukinitvev pravne države, ena in edina ideologija, črno-bel pogled na svet, brutalno obračunavanje z nasprotniki režima, ekonomija se v celoti podredi državnemu upravljanju, režim obvladuje množične medije. V militarističnem režimu, kar severnokorejski in nacistični prav gotovo sta, je to lahko izvedljivo: navzgor absolutna poslušnost in ubogljivost, navzdol avtoritarni diktat.

Stanju popolne hipnoze ljudstva, ki je tako značilno za totalitarne režime, pravimo tudi pranje možganov. Profesor Schein je po koncu Korejske vojne (1950-1953) izprašal bivše ameriške ujetnike, ki so bili pridržani v severnokorejskem režimu, in svoja opažanja objavil v razpravi Študija poskusov pranja možganov (1958). V njej je prišlo do presenetljivih izsledkov. Ameriški ujetniki so odkrito hvalili severnokorejski režim in njegovo ideologijo, nekaj ujetnikov pa je celo zavrnilo repatriacijo. Schein pravi, da pranje možganov temelji na štirih načelih:

1. Na ponavljanju. Zaslisevalci so ponavljali eno in isto vprašanje ali eno in isto trditev. Ujetnik je moral na vprašanje vedno znova odgovoriti z istimi besedami.

2. Na postopnem dviganju zahtev. Sprva so bile zahteve dokaj nepomembne, kasneje pa so prišle na vrsto pomembnejše, npr. ujetniki so morali priznati vse mogoče zločine.

3. Na aktivni udeležbi. Izpraševalci se niso zadovoljili s tem, da so ujetniki pasivno poslušali obtožbe, morali so aktivno sodelovati s priznanji, javno samokritiko in kritiko drugih.

4. Na kaznovanju in grajah. Vsak pravilen odgovor je pomenil nagrado, v obliki priboljška pri hrani. Vsak nepravilen odgovor pa kruto kazen v obliki fizičnega nasilja ali odhod v samico (Pečjak 1994, 125).

Vsi ti načini vplivanja temeljijo na ponavljanju. Že Goebbels je poudarjal moč nenehnega ponavljanja. Pranje možganov pa se ne dogaja samo v totalitarnih sistemih, ampak smo zanj dovzetni tudi v zahodnih demokracijah zlasti preko oglaševanja in medijskega poročanja. Človek manj misli, kaj besede pomenijo, vendar je bolj pripravljen reagirati tako, kot se od njega želi. Če, denimo, preko radia ali televizije dnevno slišimo: »Kupujte sadje v Sparu«, naše misli niso več fokusirane na samo funkcijo sadja, ampak sadje raje kupimo v Sparu kot pri konkurenčnem trgovcu. Osgood pravi, da z nenehnim ponavljanjem spoznavna komponenta oslabi, vedenjska pa se okrepi. Na podoben način kot artikli se prodajajo tudi kandidati na volitvah in njihove ideje (Pečjak 1994, 125–127).

Nacizem in juče sta pridobila ljudi na svojo stran s pomočjo lažnih obljub, ki so ponujale odgovor na njihove najbolj žgoče potrebe. V militarističnih sistemih je to najlažje izvedljivo, saj navzgor postoji brezpogojna ubogljivost, navzdol pa avtoritarno ukazovanje. Za razliko od demokratskega je avtoritarni voditelj strogo usmerjen k realizaciji zastavljenega cilja družbe.

4 SEVERNA KOREJA

Korejska družba je bila dolga stoletja visoko napredna in uspešna civilizacija, ki je živela relativno mirno in združena kot ena država. Kot geostrateška vez med japonsko in kitajsko kulturo je Korejski polotok postal jabolko spora med obema velesilama. Leta 1905 je Japonska na Korejskem polotoku začela z vojaškimi manevri, da bi zavzela notranji del azijske celine. Pet let kasneje je Japonska priključila monarhijo Korejo. Vladavina Japoncev je trajala vse do konca 2. svetovne vojne; v tem času je prišlo do nasilnega iztrebljanja korejske kulture, Korejci so dobivali japonska imena, govoriti korejsko in jesti korejsko hrano je bilo prepovedano. To je pomenilo neke vrste uničenje korejske identitete. Japonske sanje o imperiju so se končale, ko so ZDA odvrgle atomsko bombo najprej 6. avgusta 1945 na Hirošimo in tri dni kasneje še na Nagasaki (Polomka 1986, 3–6).

4.1 Nastanek Severne Koreje in mit o Kim Il Sungu

Kim Il Sung velja za ustanovitelja komunistične države Severne Koreje. Rodil se je leta 1912 kot Kim Song Ju. V 30. letih je Kim Il Sung organiziral oborožen boj proti Japoncem skupaj s kitajskimi silami in z mandžurijskimi gverilci. Večina njegovih sorodnikov je prebegnila iz Mandžurije leta 1919, ko je bil star komaj 7 let. Šolanje je opravil na Kitajskem z izjemo dveh let, ko se je šolal v Pjongjangu. Kim Il Sung je imel dva pomembna dosežka. Nenaden vzpon na oblast v severnem predelu Korejskega polotoka in ustanovitev sistema, v katerem se oblast prenaša z očeta na sina, kar ni bilo nikoli značilno za marksistično-leninistično doktrino. Spretno se je zavihtel na čelo Korejske delavske stranke s pomočjo voditelja Sovjetske zveze Josefa Stalina in tesnih povezav s kitajsko komunistično partijo, katere član je bil v 30. letih prejšnjega stoletja. Zaveznitvo s Sovjetsko zvezo in Kitajsko ni bilo pomembno le za njegov obstanek na oblasti, ampak tudi za kasnejši obstoj Severne Koreje. Odvisnost od podpore Sovjetov in Kitajcev je pri njem povzročila frustracije, od katerih je le stežka zbežal do konca življenja, saj so njegove poteze zlasti v prvem desetletju Severne Koreje največkrat pomenile direktne ukaze iz Moskve ali Pekinga (Pollack 2011, 22–24).

Kim Il Sung je bil bolj naklonjen Kitajski kot Sovjetski zvezi. Razlog je tičal v jezikovni barieri, saj je tekoče govoril kitajsko, medtem ko je rusko govoril le osnove. V kasnejših privatnih pogovorih je o Sovjetski zvezi govoril kljubovalno, čeprav ga je ta pripravljala na prevzem oblasti v Koreji po 2. svetovni vojni. Tudi njegovo začasno bivanje v Sovjetski zvezi med leti 1940 in 1945 ni omenjeno v nobeni zgodovinski knjigi v Severni Koreji. V tem obdobju se je rodil tudi njegov sin Kim Jong Il, ki je kasneje leta 1994 prevzel oblast. Posebno mesto v severnokorejski zgodovini ima sveta gora Paektu na kitajsko-severnokorejski meji, kjer naj bi se Kim Jong Il rodil leta 1941 v tajnem vojaškem oporišču, kot je zapisano v njegovi uradni biografiji. To je sicer v nasprotju s sovjetskimi zapisi, po katerih se je Kim Jong Il rodil v sovjetskem vojaškem kampu v Khabarovsku. Podobno je režim v poznih 70. letih prilagodil datum nastanka severnokorejske ljudske armade iz 8. februarja 1948 na 25. april 1932, da bi potrdil trditve Kim Il Sunga o njegovem boju proti Japoncem. Po vrnitvi Kim Il Sunga septembra 1945 v Korejo je bila njegova naloga prevzeti nadzor nad severnim delom Koreje s pomočjo Sovjetske zveze in kitajske komunistične partije. Navkljub nacionalističnemu prepričanju se je Kim Il Sung v začetnem desetletju podredil Moskvi. Sovjetska okupacija Koreje med leti 1945 in 1948 je pomenila vsilitev stalinističnih metod vladanja, ki pa jih je Kim Il Sung kmalu obrnil v svoj prid ter se tako trdno zasedel na oblasti. Korejci so dolgo trpeli pod trdo roko Japoncev, vendar to Kim Il Sunga ni zmotilo toliko, da svojemu lastnemu narodu ne bi vladal na enak način. Kmalu je ugotovil, da Severna Koreja potrebuje »kraljevski sistem« in kult z ikonografijo in simboli, ki so bili značilni tudi za takratno Japonsko. Kim Il Sung je usmeril gnev proti ameriškim silam, ki so se mobilizirale v južnem delu Korejskega polotoka. Njegov ultimativni cilj je bil zgraditi sistem, ki bo zdržal notranje in zunanje pritiske. Uspelo mu je zgraditi trden sistem, ki obstaja še danes in ima elemente dinastije, kar je v nasprotju s komunistično ideologijo (Pollack 2011, 24–30).

4.2 Obdobje Korejske vojne in dokončna utrditev Kim Il Sunga na oblasti

Vojna na Korejskem polotoku je trajala od leta 1950 do leta 1953. Brez vojaške pomoči zaveznic Kitajske in Sovjetske zveze Kim Il Sungu ne bi uspelo ustanoviti lastne države, saj so mu nasproti stale ZDA. Med vojno je bil Kim Il Sung v podrejeni vlogi; o praktično vseh manevrih sta odločali Kitajska in Sovjetska zveza. Kitajska je v boj poslala kar okoli 3 milijone vojakov. Po koncu triletne vojne sta bili ekonomija in infrastruktura v Severni Koreji v popolnem razsulu. Umrla je skoraj četrtina prebivalcev. Tako kot je od najtesnejših zaveznic Kim Il Sung potreboval pomoč med vojno, tako jo je potreboval tudi po vojni, da bi na ruševinah lahko zgradil novo državo. Le dva meseca po podpisu premirja je odšel v Moskvo in kasneje v Peking zaprositi za pomoč. Obe državi sta Severni Koreji odpisali večino dolga ter ji namenili program pomoči. Šlo je za enega največjih multilateralnih dogovorov med socialističnimi državami v času hladne vojne. Severna Koreja je v povojnem času doživela hitro gospodarsko rast, ki se je nadaljevala tudi v 60. letih prejšnjega stoletja. To obdobje velja tudi za najbolj cvetoče in uspešno v zgodovini Severne Koreje. Država je zagotovila javno zdravstvo, šolstvo, hrano in oblačila za svoje državljane (Dixon in Macarov 1992, 135–146). Leta 1965 je bil bruto domači proizvod Severne Koreje kar dvakrat večji od BDP-ja njene južne sosede. Južna Koreja je Severno Korejo po bruto domačem proizvodu prehitela šele leta 1976, kar je precej presenetljiv podatek glede na to, da ima danes postindustrijska Južna Koreja kar petnajstkrat večji bruto domači proizvod od severne sosede (The World Factbook – CIA).

Vsevednost in vsemogočnost Kim Il Sunga tekom vojne, ki sta predstavljeni v severnokorejski mitologiji, sta bili nujni za ohranitev njegove neomajne moči. Kmalu po koncu vojne je Kim Il Sung položil temelje za nastanek doktrine, ki jo je poimenoval juče. Ideologijo, ki je nastala sredi 50. let, je Kim Il Sung definiral kot samozadostnost severnokorejskega naroda, ki se torej lahko zanese le nase in ne potrebuje zunanje pomoči. Glavni sovražnik Severne Koreje je postal ameriški imperializem, in sicer predvsem kot odraz korejske vojne, v kateri so ZDA podpirale kapitalistični jug. Korejska vojna je služila kot povod za militaristični režim, ki se je takrat izoblikoval na Korejskem polotoku. Kim Il Sung je želel zgraditi sistem, ki bo neodvisen od Sovjetske zveze in Kitajske. Z ideologijo juče se je želel oddaljiti od politik obeh zaveznikov. Kmalu so se pojavila nesoglasja med Severno Korejo in njenim »velikim bratom«
Sovjetsko zvezo. Kim Il Sung se je soočil tudi z odporom znotraj stranke, saj so bili nekateri starejši

partijski funkcionarji tesno povezani z Moskvo in Pekingom. Kmalu je strnil vrste znotraj partije, saj je večino nasprotnikov usmrtil ali pa poslal v zapor, nekaterim je pa uspelo prebegniti na Kitajsko ali v Sovjetsko zvezo (Pollack 2011, 35–38).

4.3 Nastanek ideologije juče

Za utemeljitev ideologije juče je zaslužen Kim Il Sung. Kot je dejal (Kim Jong Il, 1982) v govoru ob obeležitvi 70. rojstnega dne Kim Il Sunga pred partijskimi funkcionarji: »Ideja juče je dragocen sad globokih in razširjenih ideoloških ter teoretičnih dejavnosti Velikega vodje, njegovo briljantno ustvarjanje pa je plod revolucionarnih dosežkov iz preteklosti.« Režim utemeljuje svojo diktaturo z argumenti, ki izhajajo iz konceptov kolektivne zavesti in večvrednosti kolektiva nad posameznikom, sklicuje se na nacionalizem in citate, ki izhajajo iz ideologije juče. Oblast poudarja, da je temeljni koncept juče »sposobnost, da deluje neodvisno, ne glede na zunanje motnje«. Opisan je kot različica marksistično-leninistične ideologije. V nacionalnem kontekstu je juče vodljiva filozofija, ki jo režim uporabi od časa do časa in spremeni njen koncept po svojih potrebah kot »duhovno« kritje za svojo oblast.

Ideologija juče je bila razglašena kot nacionalna ideologija decembra leta 1955. Kim Il Sung je poudaril, da služi kot navdih za narodni ponos, identiteto in model nacionalne zavesti, ki daje državi notranjo solidarnost. Seveda pa je bilo središče moči in oblasti skoncentrirano na Kim Il Sunga in Korejsko delavsko stranko. Po Kim Il Sungovem mnenju juče pomeni neodvisno držo in zavračanje odvisnosti od drugih. S pomočjo pristojnosti, ki jih neodvisna Severna Koreja dobi od zunanjega sveta, bo narod prišel do prepričanja v lastne sposobnosti in moč kolektiva. Kot bomo videli v nadaljevanju, je Severna Koreja zašla na pot neodvisne zunanje politike, samozadostnega gospodarstva in samostojne obrambne države. S tem je želel Kim Il Sung pomesti v lastnih vrstah, saj je takrat v partiji obračunal z večino simpatizerjev Sovjetov in Kitajcev ter se tako še bolj utrdil na oblasti (Global security).

Juče ni postala pomembna ideologija čez noč. V prvih desetih letih je bila marksistično-leninistična doktrina edini vir ideologije v Severni Koreji. Sredi 50. let pa se je juče v družbi uveljavljal kot »ustvarjalna« uporaba marksizma in leninizma. Čeprav je marksizem-leninizem veljal za temeljno pravo v začetnem desetletju novo nastajajoče države, pa je Kim Il Sung želel

prilagoditi ideologijo v prid avtoritarnega voditelja. V poznih 50. letih mu je po očiščenju disidentov iz partije uspelo zagotoviti notranjo podporo. Na začetku 60. let se je Kim Il Sung soočil s še večjimi izzivi, ki so imeli škodljive posledice za ekonomski položaj Severne Koreje in njeno nacionalno varnost. Sovjetska zveza in Kitajska sta Severni Koreji odtegnili ekonomsko in vojaško pomoč, kar je v Pjongjangu vzbudilo skrb za nacionalno varnost (Pollack 2011, 50–88).

Ti dogodki so Kim Il Sungu pomagali, da je še bolj utrdil oblast in poudaril potrebo po samozadostnosti in obrambi. Zanašati se je bilo treba na domače vire, povečati pripravljenost pred morebitnimi zunanjimi napadi in krepiti domačo politično solidarnost. Žrtvovanje, varčevanje, enotnost in domoljubje so postale prevladujoče teme v prizadevanjih Korejske delavske stranke. Vložek ljudi je bil najpomembnejša sestavina ideologije juče in postal kolektivna disciplina. Zaradi vsega naštetega je imela militarizacija države vedno večjo prednost, kar se je odražalo v vedno večjem namenjanju sredstev v vojaški proračun. Intenziteta propagande ideologije juče na začetku 70. let v množičnih medijih pomeni izginotje marksistično-leninistične ideologije. Od leta 1974 je bil očiten poudarek na povečevanju ideologije juče kot edine »znanstvene« revolucionarne misli, ki predstavlja sodobno Severno Korejo in njeno prihodnost (Lee, 2003). V 70. letih je postal glavni propagandist sin Kim Jong Il, ki je kasneje nasledil očeta. Na njegov predlog se je ideologija juče preimenovala v kimilsungism po svojem utemeljitelju. Sam je opisal ideologijo kot boljšo od vseh drugih sistemov človeškega mišljenja, vključno z marksizmom. Do začetka leta 1980 so sklicevanja na marksistično-leninistično ideologijo v severnokorejski literaturi popolnoma izginila. V nekem članku iz leta 1980 je bilo zapisano, da znotraj partije šteje edino misel Kim Il Sunga. Prostora za drugačno mnenje, ki bi bilo v nasprotju z njegovim, ni bilo. Če se je Kim Il Sung še na petem kongresu partije leta 1970 skliceval na marksistično-leninistično doktrino, pa njene omembe na šestem kongresu partije leta 1980 ni bilo (Global security).

Juche je ključnega pomena pri zagotavljanju doslednih in poenotnih okvirov znotraj partije pri sprejemanju političnih in gospodarskih odločitev. Zahteva špartansko vzgojo, žrtvovanje, disciplino in predanost. Zdi se, da je v tistem obdobju ideologija juče postala vera, ki so jo v tej izolirani državi vedno bolj slavili. Čeprav je koncept juče temeljil na samozadostnosti, pa so hude gospodarske težave prisilile Severno Korejo, da je večkrat sprejela zunanjo pomoč v obliki hrane. Sredstva za pomoč je zagotovila organizacija Svetovni program za hrano Združenih

narodov kot tudi osovražene ZDA. Filozofija juče, ki je temeljila na samozadostnosti, je nazadovala s trajno odvisnostjo od pomoči zunanjega sveta.

4.4 Kim Il Sung se odloči za samostojno pot

Po Kim Il Sungovem mnenju različna zgodovinska obdobja s svojimi edinstvenimi družbenopolitičnimi okoliščinami terjajo ustrezno in edinstveno revolucionarno ideologijo (Kim Jong Il, 1982). Veleli Sovjetska zveza in Kitajska sta želeli obdržati svoj vpliv v Severni Koreji, vmešavanju »velikih bratov« v notranje zadeve Severne Koreje pa se je Kim Il Sung uspešno zoperstavil celo do te mere, da je kasneje Mao Zedong severnokorejskemu voditelju poslal opravičilo za vmešavanje v notranjo politiko svoje sosede. Konec 50. let je bil Kim Il Sung na položaju »Velikega vodje« že dodobra zasidran. Niti Sovjeti niti Kitajci niso mogli nadzorovati notranje politike Severne Koreje. Kim Il Sung se je na položaju predsednika Severne Koreje počutil vedno močnejšega, vendar se ameriški vojaški moči na Korejskem polotoku ni mogel postaviti po robu. Od Hruščova je želel zagotovilo, da jim bodo Sovjeti v primeru napada ZDA pomagali. Hruščov mu zagotovila ni dal, saj so se medtem odnosi med ZDA in Sovjeti nekoliko otoplili in jih ni želel poslabšati. Prav zaradi poslabšanih odnosov je Hruščov, tako kot vsi njegovi nasledniki, vedno znova prelagal obisk v Pjongjang. Šele Putinov državniški obisk v Pjongjangu leta 2000 predstavlja sploh prvi in zaenkrat edini primer kakega sovjetskega ali ruskega voditelja, ki bi obiskal to izolirano državo (Pollack 2011, 39–42). Trikotnik Moskva – Peking – Pjongjang je bil v 60. letih prejšnjega stoletja vedno slabše uigran. Veliko so k temu pripomogli tudi skrhani odnosi med Pekingom in Moskvo. Kim Il Sung je znal poslabšane odnose med Kitajsko in Sovjetsko zvezo obrniti sebi v prid. V začetku 60. let si je Severna Koreja začela utirati samostojno pot z razvijanjem lastnega jedrskega programa neodvisno od Moskve in Pekinga. Pot samozadostnosti se je kasneje nadaljevala tudi v 70. in 80. letih.

4.5 Konec železne zavese

Pozna osemdeseta in začetek devetdesetih let prejšnjega stoletja so za Severno Korejo pomenila prenos moči od Kim Il Sunga na Kim Jong Ila. »Veliki vodja« je bil v vedno slabšem zdravstvenem stanju. Še vedno je bil glavni pri vseh pomembnih odločitvah tako v notranjih kot v zunanjih zadevah, vendar mu je časa počasi zmanjkovalo. Ob razpadu socializma po Evropi na začetku 90. let se je Kim Il Sung zavedal, da mora povečati vlogo in moč severnokorejske vojske. Ugotovil je, da je politična lojalnost vojske in varnostne službe ključna za ohranitev režima in obvarovanje Severne Koreje pred podobno usodo, kot so jo doživele vzhodnoevropske države. Kot je dejal Zhu Feng s pekinške univerze, severnokorejski režim za ohranjanje svoje moči potrebuje vedno nove in nove poskuse izstrelitev raket, saj si s tem krepi moč v vojski. Obstaja konstantna korelacija med tem, kako se države, ki so pod pritiskom, odzovejo. Navadno so koraki sledeči: ko se država počuti ogroženo, poostri razmere doma; politična preigravanja dobijo prednost pred gospodarskimi vprašanji; eksperimentiranje s strogim nadzorom dobi prednost; ideološka disciplina oziroma ortodoksnost prevzame primarno vlogo v družbi (Taylor 2010, 26–32).

Po padcu železne zavese v Evropi je Severna Koreja izgubila še tistih nekaj zaveznikov, ki so ji ostali. Kim Il Sung je najprej na sina prenesel celoten obseg vojaške odgovornosti, pa čeprav je imel ta zelo malo izkušenj na tem področju. Obubožana Sovjetska zveza, ki je kasneje razpadla na več manjših držav in od katere je kot velesila ostala le še iztrošena Rusija, je Severni Koreji ukinila denarno pomoč. To je imelo katastrofalen učinek za to komunistično dinastijo, na drugi strani pa je Moskva vedno bolj sodelovala z mnogo bolj razvito Južno Korejo (Dixon in Macarov 1992, 133–138).

Septembra 1990 je sovjetski zunanji minister Ševarnadze obvestil Pjongjang, da bo Moskva vzpostavila diplomatske stike z Južno Korejo, Kitajska pa je to storila dve leti pozneje. Kasneje je ruski predsednik Boris Jelcin pokazal le malo zanimanja za dolgoročno sodelovanje z izolirano Severno Korejo. Pjongjang se je počutil ogroženega in je tako pričel vlagati vedno večje napore v razvoj jedrske bombe, ki bi političnemu sistemu v Severni Koreji zagotovila varnost. Ukinitvev ruske denarne pomoči je pomenila velik pritisk na Severno Korejo, da bi se ta izolirana država odprla za tuje gospodarstvo. Vendar je imel naslednik Kim Jong Il drugačne

načrte, saj je želel z razvojem jedrskega orožja destabilizirati Korejski polotok. V že tako obubožani državi je vedno več denarja namenil vojski in jedrskemu programu. Posledica tega je bila katastrofalna lakota sredi 90. let, h kateri so nekoliko pripomogle tudi vremenske ujme. Vse skupaj je pripeljalo do množičnega pomanjkanja hrane. Po neuradnih podatkih naj bi zaradi lakote v 90. letih umrlo več kot milijon Severnih Korejcev (Pollack 2011, 99–100). ZDA so želele preprečiti nadaljnji razvoj severnokorejskega jedrskega programa in začele pritiskati na Varnostni svet ZN, da se proti Severni Koreji uvedejo sankcije. ZDA so na Daljnem vzhodu predvsem želele preprečiti katastrofo širših razsežnosti. Junija 1994 je Jimmy Carter (nekdanji ameriški predsednik in Nobelov nagrajenec) brez kakršnih koli uradnih pooblastil s strani ZDA obiskal Pjongjang in se sestal s Kim Il Sungom. Carterju je uspel načelen dogovor o ustavitvi napetosti na Korejskem polotoku, dogovor pa je dosegel vrhunec z uradnim podpisom sporazuma na pogajanjih v Ženevi štiri mesece kasneje (Taylor 2010, 67–68). Do podpisa sporazuma je prišlo predvsem zaradi pritiska Rusije in Kitajske v Varnostnem svetu in zaradi vedno hujše gospodarske krize, ki je pestila Severno Korejo. Le nekaj tednov po podpisu sporazuma je Kim Il Sung umrl v Pjongjangu. Prenos oblasti na sina je potekal gladko, saj se nanj pripravljaval vse od 80. let. Po smrti »Velikega vodje« je potekalo triletno žalovanje v Severni Koreji (Pollack 2011, 100–101).

Kitajska in obubožana Rusija Severni Koreji nista bili več pripravljeni podeljevati denarne pomoči. V vojaškem tekmovanju med obema Korejama namreč nista videli smisla, saj so imele ZDA kot glavna podpornica Južne Koreje vojaško premoč. Odnosi med Severno Korejo in Rusijo so se še dodatno poslabšali, ko Pjongjang ni želel poplačati dolgov, ki so jim ostali še iz časov Sovjetske zveze. Mihael Gorbačov se je kot zadnji sovjetski voditelj vedno bolj spogledoval z ekonomskim sodelovanjem z Južno Korejo, medtem ko je sodelovanje s Severno Korejo zapostavil. Leta 1990 je sovjetski zunanji minister Ševarnadze odpotoval v Pjongjang in vodstvo obvestil, da je Moskva vzpostavila diplomatske odnose z njeno južno sosedo. Za Kim Il Sunga je priznanje Južne Koreje s strani Sovjetske zveze pomenilo, da bo Korejski polotok za vedno ostal razdeljen. Severna Koreja se od takrat dalje ni več čutila dolžne Moskve obveščati ali se z njo posvetovati o svojih nadaljnjih strateških korakih (Taylor 2010, 83–89).

Po padcu socializma v Vzhodni Evropi je Kim Il Sung še bolj računal na pomoč Pekinga. Preobrat v odnosih med ZDA in Kitajsko se je zgodil z odprtjem kitajskega gospodarstva in

tržno naravnano ekonomijo. Sodelovanje Kitajcev z imperialističnim sovražnikom ZDA je močno poslabšalo odnose med Pekingom in Pjongjangom (Dixon in Macarov 1992, 133–138). Globalizacija in gospodarsko sodelovanje med velesilami Kitajsko, ZDA in Rusijo je Severno Korejo potiskalo vedno bolj v osamo. Predsednik ZDA George Bush st. je leta 1991 napovedal umik vseh jedrskih konic iz Južne Koreje, obenem pa zahteval, da se istočasno ustavi tudi severnokorejski jedrski program. 13. decembra 1991 sta predsednika vlad Severne in Južne Koreje podpisala sporazum o spravi, nenapadanju in izmenjavi ter sodelovanju med tema sprtima državama. 20. januarja 1992 sta Pjongjang in Seoul podpisala Deklaracijo o jedrski razorožitvi Korejskega polotoka. Obe državi sta se zavezali, da ne bosta preizkušali, proizvajali, posedovali, shranjevali, nameščali in uporabili jedrskega orožja. Istega leta je Južna Koreja tudi odpovedala letne vaje z ameriškimi vojaškimi silami (Pollack 2011, 104–106).

Konec 90. let se ZDA pojavijo kot glavni oskrbovalec Severne Koreje s humanitarno pomočjo in z nafto, v zameno pa se je Severna Koreja odpovedala jedrskemu programu. Severna Koreja je humanitarno pomoč od Svetovnega programa za hrano in do tedaj osovraženih kapitalističnih, »imperialističnih« zahodnih držav prvič sprejela šele leta 1996. Leta 2001 je severnokorejski vodja Kim Jong Il nagovoril državljane o gospodarskih težavah. Dejal je, da je za zlom severnokorejskega gospodarstva kriv »propad svetovnega socialističnega trga in imperialisti«, huda izolacija in zadušitev Severne Koreje s strani mednarodne skupnosti ter naravne katastrofe, ki so uničile pridelke (Pollack 2011, 122–123). Krivdo je zvalil tudi na severnokorejske ekonomiste, nikoli pa ni omenil desetletja podvrženosti militarizaciji države in ograditvi od prijateljskih odnosov s Kitajsko in z Rusijo, ki sta jo dolga leta zalagali s finančnimi sredstvi.

4.6 Samodržec Kim Jong Il

Kim Jong Il je bil zunanjemu svetu relativno nepoznan. Nekaj njegovih sogovornikov ga je opisalo kot moža, ki je v pogovorih direkten in zmožen razumnega razgovora. Državna sekretarka ZDA Madeleine Albright je zanj dejala, da je inteligenten človek, ki ve, kaj želi. Dejala je, da je izoliran, ampak ne nepoučen o dogajanju v svetu. Nek kitajski strokovnjak je zanj dejal, da gre za pametnega možakarja, ki pa vse preveč gleda na lastno korist in ne na korist državljanov. Po tonskih posnetkih so ugotovili, da je bil Kim Jong Il razposajen človek z visokim glasom in tekoč govorec, kar je v nasprotju z njegovo javno podobo plašnega človeka. Zelo rad je imel dolge monologe in ga ni zanimalo, kaj ima za povedati njegov sogovornik. Zelo hitro je tudi menjal razpoloženje. Za razliko od svojega očeta ni maral javnega nastopanja pred velikimi množicami. Izognil se je običaju svojega očeta, ki je vsako leto nagovoril ljudstvo z novoletno poslanico, in se zadovoljil z novoletno poslanico v časopisih. Bil je tudi obseden z osebno varnostjo. Le redko je obelodanil kraj in čas prihoda na določene prireditve. Vsi njegovi obiski na Kitajsko so bili neuradni, zanje se je v Severni Koreji razvedelo šele, ko se je vrnil domov, pa čeprav so o tem, da je Kim Jong Il obiskal Kitajsko, poročali že vsi svetovni mediji (Pollack 2011, 122–125).

Zaradi bojzani, da bi se zameril funkcionarjem v partiji, je obdržal veliko večino partijskih funkcionarjev, ki jih je na ta položaj postavil njegov oče. Od aprila 1993 pa do septembra 2010 celo nihče ni bil izvoljen v upravni organ partije. Šele tedaj so bili novi člani imenovani v upravni organi, ki pa bil bolj kot političnemu organu podoben domu upokojencev, saj je bilo v njem kar deset osemdesetletnikov, štirje sedemdesetletniki in trije šestdesetletniki. Politične odločitve je Kim Jong Il sprejemal v popolni tajnosti, velikokrat le preko telefona ali v kratkih pisnih navodilih, zanje pa so vedeli le njegovi najožji sodelavci. V skladu s svojim nenadnim menjavanjem razpoloženja je imel tak odnos tudi do ZDA. V eseju leta 1997 je Kim Jong Il zapisal, da Severna Koreja ZDA ne vidi kot stoletnega sovražnika, temveč pričakuje postopno normalizacijo odnosov med državama. Toda le kako leto kasneje je ob poklonu padlim vojakom v korejski vojni dejal, da severnokorejski narod z vso pravico sovraži razrednega sovražnika ZDA in da zločini ZDA presegajo metode, ki so jih uporabljali nacisti (Pollack 2011, 126–128).

Medtem ko je gospodarstvo v državi doseglo dno, se je Kim Jong Il odločil za prvi poskus izstrelitve severnokorejskega satelita 31. avgusta 1998, ki pa podatkih vesoljskih velesil ni bil uspešen, saj satelit ni dosegel orbite. S tem poskusom je želel legitimirati svojo moč in avtoriteto v sistemu. Seveda je domači narod zavajal ter jih obvestil, da je bil satelit uspešno izstreljen v vesolje. Po neuspešni izstrelitvi sta se v množičnih glasilih začela pojavljati slogana »najprej vojska« (songun) in »mogočna in uspešna država« (kangsong taeguk). Novi in novi poskusi izstrelitev so preizkušali potrpljenje ZDA. Tajne jedrske elektrarne, ki so služile razvoju jedrskega orožja, so skr hale že tako razrahljane odnose med obema državama, saj so ti postali ponovno napeti (Pollack 2011, 125). Predsednik Clinton je za posebnega odposlanca za Severno Korejo imenoval Williama Perrya. Maja 1999 je Perry odpotoval na pogovore v Pjongjang, kjer se je srečal z najvišjimi predstavniki režima. Oktobra 2000 je sledil obisk visokega severnokorejskega vojaškega častnika Jo Myung Roka v Beli hiši. Državi sta se zavezali, da bosta izboljšali bilateralne odnose. Le nekaj tednov kasneje je Pjongjang obiskala državna sekretarka Madeleine Albright. To je bil sploh prvi uradnik ZDA, ki se je srečal s Kim Jong Ilom. Po sestankih je Madeleine Albright dejala, da se je bil Kim Jong Il pripravljen pogajati, vendar ni pristal na neposreden pregled severnokorejskega programa jedrskega oboroževanja. Bolj kot se je zaključeval mandat Clintonove administracije, manj so bili v Severni Koreji zainteresirani, da bi se odpovedali jedrskemu programu (Taylor 2010, 32–35).

Severni Koreji se je po izvolitvi novega južnokorejskega predsednika Kim Dae Junga ponudila priložnost za gospodarsko sodelovanje z južno sosedo, s katero je bila tehnično še vedno v vojni. Kim Dae Jung je bil velik zagovornik združene Koreje. Oba predsednika sta se prvič srečala junija 2000 v Pjongjangu. Mesec kasneje je Pjongjang obiskal tudi Vladimir Putin, kar je bila neke vrste prelomnica v odnosih med Rusi in Severni Korejci, saj do takrat še noben sovjetski ali ruski voditelj ni obiskal prestolnice Severne Koreje. Na eni strani je prišlo do otoplitve odnosov z Rusijo in Južno Korejo, hkrati pa so se poslabšali odnosi z ZDA. Novoizvoljeni predsednik George Bush ml. je do Severne Koreje, ki je medtem zanemarjala dogovor s Clintonovo administracijo in bogatila uran, zavzel precej trše stališče. Busheva administracija je bila tudi precej kritična do dogovora med ZDA in Severno Korejo. Po napadu na ZDA 11. septembra 2001 je Bush javno kritiziral Kim Jong Ila ter označil Severno Korejo za eno izmed »osi zla« (Taylor 2010, 31–33).

Jeseni 2002 je dogovor med ZDA in Severno Korejo dokončno propadel, Pjongjang pa je nadaljeval z bogatenjem urana, ki je leta 2006 omogočil prvi jedrski poskus Severne Koreje. Po propadu dogovora je Kitajska kmalu intervenirala kot mediator med ZDA in Severno Korejo. Aprila 2003 je Kitajska organizirala trilateralne pogovore z ZDA in Severno Korejo ter kasneje še šeststranske pogovore, v katere so bile vključene še Južna Koreja, Japonska in Rusija. Pjongjang je videl oster nastop Busheve administracije kot »povabilo« za kršitev dogovorov, ki pa so jih kršili že dolgo pred propadom dogovora. Kot glavni razlog za kršitve dogovora so Severni Korejci navajali počasno pomoč ZDA pri gradnji reaktorja za civilne namene. Pjongjang ni pokazal nobenega interesa niti po diplomatskih odnosih z novim predsednikom Barrackom Obamo. V svojem inavguracijskem govoru 20. januarja 2009 je Obama dejal, da bodo ZDA »podale roko«, če bodo Severni Korejci razklenili pest. Leta 2009 je Varnostni svet sprejel resolucijo, ki je Severni Koreji prepovedovala nadaljnje poskuse izstrelitev raket dolgega dosega. Pjongjang se za opozorila ni zmenil in je izstrelil raketo dolgega dosega. Resolucijo Varnostnega sveta je Severna Koreja označila kot žaljivo do njihovega ljudstva in se odpovedala nadaljnjim pogajanjem. V Pjongjangu so dejali, da bodo nadaljevali z razvojem nuklearnega kompleksa v Jongbjonu, okrepili svoj obrambni sistem in še naprej testirali interkontinentalne balistične rakete, hkrati pa izgnali inšpektorje Mednarodne agencije za jedrsko varnost. Naznanili so, da bodo pospešili postopek pridobivanja obogatene urana, s čimer so priznali obstoj programa, ki so ga dolga leta zanikali. Z novimi poskusi so Severni Korejci preizkušali potrpežljivost svoje največje zaveznice Kitajske (Pollack 2011, 158–159).

Severna Koreja si je vedno jemala pravico do oborožitve z jedrskim orožjem, da bi postala enakovredna z ostalimi velesilami. Po možganski kapi leta 2008 se je Kim Jong Il bolj malo pojavljal v javnosti, saj režim ni želel pokazati šibkosti ali ranljivosti. Kim Jong Il, ki je bil vedno slabšega zdravstvenega stanja, se je zavedal, da bo kmalu moral imenovati svojega naslednika, za naslednika pa je imenoval svojega najmlajšega sina Kim Jong Una. Mednarodna skupnost je od nekdaj verjela, da se bo problematična Severna Koreja odprla zunanjemu svetu. Verjetno ne pod trenutnim režimom, ampak v nekem drugačnem sistemu. Dejali so tudi, da pod vodstvom Kim Jong Ila do te spremembe ne bo prišlo, temveč bo državo odprl šele njegov naslednik. Od nekdaj pa so Kitajce skrbeli strateški interesi ZDA, saj bi izboljšani odnosi med ZDA in Severno Korejo pomenili zasledovanje geostrateških ciljev ZDA in širjenja njihovega vpliva v severovzhodnem delu Azije (Pollack 2011, 169).

Severna Koreja se zaveda, da je vojaška velesila, ki s svojo ideologijo le še utrjuje moč vojske. Prav tako pa zaveda tudi, da bo brez prepotrebne oživitve ekonomije le težka vzdržala pritisk zunanega sveta, saj sankcije ZN za njen režim pomenijo velik udarec.

4.7 Človekove pravice

Govoriti o človekovih pravicah v Severni Koreji je paradoksalno. Pranje možganov poteka že od malih nog. Otroci se že od vrtca dalje učijo ideologije juče. Prehod v šolo pomeni popolno indoktrinacijo, saj jih režim uči, da so ZDA imperialistični volk. Kot primer navedejo barbarska dejanja, ki so jih zagrešili ameriški misijonarji, ko so prišli na Korejski polotok. Če je na primer otrok ukradel jabolko in so ga pri dejanju ujeli ameriški misijonarji, so mu na čelo s kislino napisali tat. Ljudje ne vedo praktično nič objektivnega o zunanjem svetu in mislijo, da živijo v rajju. Povprečen severnokorejski državljan ne je mesa. Izjema so novoletni prazniki, rojstni dan Kim Il Sunga, Kim Jong Ila in Kim Jong Una, ko so dobrote, kot so svinjina in sladkarije, dostopne vsem. Neenakopravnost v severnokorejski družbi se kaže tudi v stanovanjski problematiki. Skoraj dve tretjini prebivalcev živita v domovih, ki ne izpolnjujejo minimalnih bivanjskih standardov. Osebe s “pravim” družinskim poreklom imajo večjo socialno varnost in življenjski standard. Osebam, ki nimajo “pravega” porekla, je visokošolska izobrazba onemogočena. Ljudje z mentalnimi boleznimi so podvrženi posebni diskriminaciji (Majcenović 2004, 27–28).

Čeprav so se že pod Kim Il Sungovim režimom dogajale grobe kršitve človekovih pravic, pa je pod vladavino njegovega sina to postalo sistematično početje. Ljudje izginevajo, večina jih odide v taborišča, kjer so na prisilnem delu. Večina taborišč je nastanjenih v goratem predelu na severu države na meji s Kitajsko. Trenutno v taboriščih živi okrog četrta milijona ljudi, kar je dober odstotek 24-milijonskega naroda. Taboriščniki so podvrženi podobnim metodam mučenja, kot jih poznamo iz časov holokavsta (Grögl 2011, 31). Edini slikovni material taborišč je viden le iz satelitskih slik in iz skic, ki so jih naredili taboriščniki. Prebivalci Severne Koreje skušajo prebežati na Kitajsko, vendar morajo prečkati reko Tumen, to pa nadzorujejo severnokorejski agenti, ki postrelijo vse prebežnike. Na leto naj bi iz Severne Koreje prebegnilo okoli 20000 ljudi, od tega le dva do trije odstotki privilegirane elite. Korejska vojska je pri Kimih vedno

uživala visoko privilegiran položaj, saj so le tako lahko obdržali nadzor nad državo. Mladi, nekoliko bolj izobraženi Severni Korejci imajo zagotovo vedno večje dvome o učinkovitosti sistema, ki vojski namenja ogromne količine denarja, medtem ko v državi vlada revščina. Njihove možnosti ostajajo zelo omejene, saj nimajo pravice, da bi lahko izrazili alternativne rešitve v tej militaristični diktaturi (Pollack 2011, 189–190).

Severni Korejci so odrezani od zunanjega sveta, v državi so prepovedani tuji množični mediji, kdor skuša prestreči signale, ga takoj pošljejo v taborišče. Vlada popolna medijska cenzura. Na kraj pameti jim ne pade, da bi se v javnosti pritoževali, da so lačni, saj to pomeni neposredno razžalitev voditelja. Kazen je navadno precej kruta in lahko privede tudi do zapora več generacij v družini (Ambrožič v Grögl 2011). Lakota med otroci povzroča slepoto in mentalne bolezni. Svetovna zdravstvena organizacija v to zatirano državo pošilja vedno več zdravnikov, ki so priča grozljivim prizorom.

4.8 Kako naprej?

Severnokorejski jedrski program je že četrtno stoletja najbolj pereč problem v severovzhodni Aziji. ZDA in ostale velesile počasi izgubljajo potrpljenje in celo dve največji zaveznici, Kitajska in Rusija, ki sta Severni Koreji bolj ali manj stali ob strani, odločno zavračata njene jedrske poizkuse. Vsekakor za mednarodno skupnost ni popravnega izpita, saj si vojne z jedrskim orožjem ne sme privoščiti. Tega se Severna Koreja zaveda in to zelo dobro izkorišča. Na tem režim tudi gradi identiteto in zavaruje svoj obstoj, saj ob morebitnem vojaškem posredovanju ne bi okleval in bi uporabil jedrsko orožje, kar bi sprožilo katastrofalne posledice (Taylor 2010, 52–53).

Vsi pogovori in resolucije Varnostnega sveta niso prinesle napredka, saj je Severna Koreja prvič preizkusila jedrsko orožje leta 2009, zadnje pa leta 2013 pod poveljstvom vnuka »Velikega vodja«, Kim Jong Una. Vprašanje je, če bi v primeru mehke diplomacije ZDA Severna Koreja jedrsko oboroževanje opustila. Toda večkrat se je izkazalo, da princip korenčka in palice ne zaleže, saj je Kim Jong Il neprestano kršil določila dogovora med ZDA in Severno Korejo. Obamova administracija je zatrdila, da sankcije proti Severni Koreji ne bodo umaknjene vse

dokler Pjongjang ne bo začel z denuklarizacijo. Dokler v Severni Koreji ne bodo pripravljene narediti korakov v tej smeri, odnosov z zunanjim svetom ne bodo izboljšali. Severnokorejski režim že dolgo ne kaže nobenega interesa po denuklarizaciji Korejskega polotoka, saj je v zadnjih dvajsetih letih nenehno kršil diplomatske sporazume in prikrival jedrski program. Trije jedrski poskusi sicer Severne Koreje še vedno ne uvrščajo med jedrske velesile, kar ji ZDA in sosedne države poskušajo preprečiti. Tesno zavezništvo ZDA z Južno Korejo Severni Koreji zagotavlja nemoteno strateško preračunavanje in zavajanje svetovne javnosti. Režim v Severni Koreji je dal jasno vedeti, da si bo pravico do jedrske oborožitve jemal vse dokler bodo države ogrožale ZDA s skupinskimi vajami z južno sosedo. Pripravljene so se pridružiti mednarodni skupnosti v prizadevanjih denuklarizacije na Korejskem polotoku, če bodo obravnavani enako kot ostale jedrske sile. Močno oborožen in zaprt ter skrivnosten režim je zelo nevaren za zunanji svet, saj je njegova nepredvidljivost uganka za vse analitike. Hkrati pa je Severna Koreja sedaj de facto postala država, ki ima jedrsko orožje, vprašljiva je le zmožnost dosega njenih raket. Po eni strani so njihove jedrske zmožnosti precej skromnejše od ostalih držav, ki imajo jedrsko orožje, vendar je bolj problematična lega Severne Koreje – država namreč leži v osrčju severovzhodne Azije, ki je zelo pomembna regija v smislu globalne politike in ekonomije (Pollack 2011, 180–191).

Za Severno Korejo obstajata le dve možnosti: ali bo prišlo do »mehke« preobrazbe, ko se bo režim oziroma sistem postopoma reformiral in se odprl zunanjemu svetu, ali pa bo prišlo do »trde« preobrazbe, ki bo pomenila bridek konec režima in po vsej verjetnosti tudi izbruh nasilja v državi ali celo širši regiji.

5 NACISTIČNA NEMČIJA

O nacistični Nemčiji je bilo povedanega že ogromno, za razliko od Severne Koreje pa o nacizmu obstaja izobilje virov. Vseeno bom razčlenil osnoven pojem nacionalsocializma, opisal, od kod izvirajo začetki rasne nadvlade nemškega naroda in v nadaljevanju pohod na oblast Adolfa Hitlerja ter predstavil nacistično propagando in ideologijo. Nacisti so imeli pred svojim pohodom na oblast idealne okoliščine. Nastali so v pravem trenutku, ko je v Nemčiji vladalo vsesplošno nezadovoljstvo. Nacionalsocialistična delavska stranka je na oblast prišla leta 1933 in vzpostavila diktaturo. Iz Weimarske republike je nastal totalitaren režim, poimenovan Tretji rajh. Obdobje nacizma ne pomeni le dvanajst let nacionalsocialistične vladavine od leta 1933 do leta 1945, ampak tudi leta od 1929 dalje, ko je bilo nacistično gibanje v vzponu. Nacizem je v Nemčiji uvedel vojaško diktaturo, ki jo je podpirala edina vladajoča Nacionalsocialistična delavska stranka (Thamer 2009, 9).

5.1 Izvor ideje o germanski nadržasi

Nacionalsocializem oziroma nacizem se uvršča pod pojem fašizma s totalitarnimi in antisemitskimi elementi. Za utemeljitelja nacizma veljata Houston Stewart Chamberlain in Alfred Rosenberg. Oba sta v svojih delih povelečevala arijsko raso in germanski narod, pa čeprav noben od njiju ni bil Nемец. Chamberlain se je rodil v Angliji v pristaniškem mestu Pourstmouth leta 1855. Usoda mu je namenila, da je prišel v stik z Nemci, saj se je poročil s hčerko slavnega Richarda Wagnerja. V nemškem jeziku je napisal najpomembnejše delo za naciste Temelji devetnajstega stoletja. V svojem delu je izhajal iz Eseja o neenakosti človeških ras avtorja Arthurja de Gobineauja. Chamberlain napove, da bo v prihodnje potekal boj na rasni osnovi in ne boj med državami. Njegova tematika je najbolj pritegnila cesarja Wilhelma II in kasnejšega firerja Adolfa Hitlerja. Knjiga iz devetnajstega stoletja je služila nacistom kot vir antisemitizma, saj je v njej opisoval borbo za obrambo rasnega germanstva pred judaizmom. Chamberlain se je celo osebno srečal s Hitlerjem in mu napovedal lepo prihodnost v boju za nadvlado germanske rase v času, ko večina Nemcev njegovih idej še ni jemala resno. Chamberlain je v svojem delu vpeljal rasistično sestavino, ko je dejal, da se morajo arijci ločiti od ostalih ras, če želijo ohraniti

superiornost germanske rase (Shirer 1969, 162–170). Rosenberg je bil za časa nacistične diktature glavni politični ideolog režima. Germansko nadvlado je črpal prav iz Chamberlainovih del, ki so nanj naredila velik vtis. Tudi Rosenberg se ni rodil v Nemčiji, ampak v Estoniji, in sicer v glavnem mestu Talinu. Kmalu po pivškem puču, ki se je zgodil v Münchnu leta 1923, je Rosenberg napisal najpomembnejše delo za kasnejšo ideologijo nacizma z naslovom Mit dvajsetega stoletja. V njej so bile klasične zablode o večvrednosti germanske rase. Po tem, ko so nacisti pridobili na politični moči, je Hitler Rosenberga postopoma nagrajeval s političnimi funkcijami. Leta 1930 je postal poslanec v Reichstagu, leta 1934 ideolog Nationalsocialistične nemške delavske stranke, leta 1942 pa minister za okupirane vzhodne pokrajine. Na tej funkciji je do konca izrabil svojo blaznost o večvredni germanski rasi, ko je na okupiranih ozemljih zakrivil množične poboje. Kasneje ga je na nürnberškem procesu ujela roka pravice, ko je bil obsojen na smrt z obešanjem (Cajnko 2005, 39–68).

Po propadlem puču leta 1923 je moral Adolf Hitler v zapor, kjer je sojetniku narekoval besedilo, iz katerega je nastala knjiga Moj boj, ki še danes velja za pomembno propagandistično delo. Hitler je v njem osnoval mnoge temelje za uspešno propagando, ki jih kasneje udejanjil tudi v praksi. Po njegovem se je bilo treba izogibati nezaznavnim idejam in čim bolj trkati na čustva množice; pomembno je nenehno ponavljanje idej, ki so bistvene; uporabljati stereotipne puhlice in biti čim bolj subjektiven. Treba je čim bolj enoznačno predstaviti argumente ter določiti sovražnika in tega nenehno kritizirati ob vsaki priložnosti (Jowett in O'Donnell 1992, 185–186). Hitler se je dosledno držal pravil o psihologiji množice, ki jih je povzel po Le Bonu. Konformirana množica je firerju le slepo sledila, kar je pripeljalo do totalitarnega sistema, ki je prinesel v zgodovini človeštva največ gorja.

V centru Hitlerjevega zgodovinskega razmišljanja sta bila pojma narod in rasa, ki sta bila zanj v večji meri enaka. Narodi in rase so bili zanj zaključene vrste, kakršno koli križanje je pomenilo greh proti naravi in razlog za propad rase. Po njegovem mnenju je delo politike ohranjati eksistenčni boj naroda, v kar morajo biti usmerjena vsa politična dejanja. Za nesrečo nemškega naroda je okrivil Jude, judovsko zaroto je videl v vsem. Po njegovem prepričanju je naloga rasno zavedne države uveljavljati svojo moč in s tem zagotoviti pravico do prostora.

Adolf Hitler je bil rojen 20. aprila 1889 v avstrijskem obmejnem mestecu Braunau. Po vsej verjetnosti si je antisemitski svetovni nazor pridobil, ko je živel na Dunaju. Iz tega obdobja

izvirajo nekateri elementi njegovega nacionalistično-antisemitskega svetovnega nazora, ki jih je dobil med prebiranjem izbrane literature in opazovanjem političnega dogajanja. Rasistična in antikomunistična demagogija krščansko-socialnega dunajskega župana Karla Luegerja je imela vpliv na Hitlerja. Bolezenska nagnjenost k napadalnemu značaju ga je kasneje zaznamovala celo življenje, ko je Jude označeval za vzrok vsega zla na tem svetu (Thamer 2009, 38–39).

Hitler se ni nikoli predal, vztrajal je do konca, v svoji fanatični zagrizenosti se je bil pripravljen boriti do bridkega poraza. Takšen je bil njegov značaj. Zelo rad je tvegalo. Nekoč mu je Goring dejal, da je situacija takšna, kot bi v igrali ruleto, torej kot bi vse stavili na eno polje. Hitler pa mu je odvrnil: »Jaz vedno tako igram.« Težko ga je kaj vrglo iz tira. Imel je neverjetno vztrajnost, ki jo je pokazal že na začetku politične poti v münchenskih pivnicah v dvajsetih letih. Čeprav je včasih govoril zanemarljivemu številu poslušalcev, pa ni nikoli odnehal, vse dokler se njegove ideje niso širile naprej. V svoji goreči prepričanosti v svojo idejo je verjel, da je rojen pod srečno zvezdo. Ko je preživel poskus atentata v Volčjem brlogu leta 1944, je bil samo še bolj prepričan, da nad njim bedi božja previdnost, kot se je sam večkrat izrazil (Sajovic 2005, 8–10).

Hitler se je leta 1913 preselil v München in leto kasneje naslovil neposredno prošnjo na bavarskega kralja za dodelitev nemškega državljanstva, ki je bila kasneje tudi odobrena. V 1. svetovni vojni se je kot vojni kurir na fronti boril na nemški strani. Izkušnje v vojni, ki so mu pustile poseben pečat, je kasneje uporabil tudi pri vodenju nacistične Nemčije, ko je vztrajal pri hierarhiji vojaškega poveljevanja in vrednot. Potem ko je skoraj oslepel zaradi bojnega plina, je konec vojne dočkal v bolnišnici, kjer je močno pretresen izvedel za poraz Nemčije. Bistvene značilnosti njegovega nadaljnjega vodenja so se pokazale že v začetni fazi, ko se je povzpelo na čelo Nationalsocialistične delavske stranke z malodane diktatorskimi pristojnostmi. V poznejših političnih situacijah je bilo mogoče opaziti ponavljajoči se vzorec. Hitler je kasneje stranko spremenil v propagandno organizacijo in znal vanjo zvaбити ljudi, ki so mu bili lojalni in si tako zavaroval položaj vodje (Thamer 2009, 26–28).

5.2 Vzpon nacistov na oblast

Nacionalsocialistična delavska stranka je bila v začetku svojega delovanja le eno med mnogimi gibanji v nacionalsocialističnem antisemitskem okolju na Bavarskem. Vsenemško antisemitsko združenje je po koncu 1. svetovne vojne začelo s pridobivanjem novih članic, katerih skupna točka je bila nacionalistično podpiranje in vnašanje rasne nestrpnosti. Nemška delavska stranka je bila na začetku nepomembna stranka, ki je bila prepričana o večvrednosti lastnega naroda in ni imela jasno izoblikovanega programa. Njeno delovanje je bilo omejeno na Münchenske pivnice in pri ljudeh ni vzbudila posebnega zanimanja. Vsenemško združenje je negovalo odnose s številnimi zvezami prostovoljcev v desničarskih vojaških združenjih, kmalu pa tudi z mlado Nacionalsocialistično delavsko stranko. Po tem, ko je bil Hitler odpuščen iz vojske, se je kmalu pridružil Nemški delavski stranki, se v njej kaj kmalu našel in postal vodja propagande, kjer so mu zelo koristile njegove odlične retorične sposobnosti. Z lažnimi obljubami in trditvami si je hitro pridobil zaupanje ljudi in kaj kmalu za svojo stranko postal nepogrešljiv. Politični nazori, ki jih neutrudno razglašal, niso bili nič novega v tistem času na Bavarskem. Hitlerjev svetovni nazor je zelo pomemben za njegovo dogmatsko samozavest in težnjo po oblasti. Njegovi osrednji dimenziji v nacizmu sta izhajali iz odločitve o vojni in rasni politiki. Njegov pogled na svet sta povezovali ideološki liniji: temeljit, univerzalni antisemitizem in dimenzija o življenjskem prostoru (Lebensraum). Kar je bilo pri Darwinu še mišljeno vrednostno nevtravno, je pri Hitlerju in somišljenikih dobilo socialno izključujoč pomen. V središču Hitlerjevega razmišljanja sta bila pojma narod in rasa. Po njegovem mnenju je bila rasa obsojena na propad v tistem trenutku, ko se je začela mešati z ostalimi rasami (Thamer 2009, 21–41).

Že na samem začetku je bil program Nacionalsocialistične delavske stranke odraz mišljenja tistega časa in okolja. Osnovna programska izhodišča so bila: zahteva po anšlusu in vrnitev kolonij, ki jih je nekoč obvladovala Nemčija, odstop od versajskega sporazuma, vrnitev nekdanje slave veliki Nemčiji, zemljiška reforma in nacionalizacija vseh večjih podjetij, poudarek pa je bil tudi na odvzemu državljanstva in imetja nemškim Judom. Prodiranje rasističnih idej je bilo v tistem času nekaj običajnega, saj se je v statute številnih društev in združenj (od vojaških prek člansko zelo številčnega Nemškonacionalnega združenja trgovskih pomočnikov in Deželne zveze tja do mladinskih in študentskih združenj) uvajalo vedno več germanskih členov. Vsekakor je bil to pokazatelj, da so ljudje dovzetni za rasistično ideologijo zlasti pri srednjem

sloju, saj je bil ekonomski položaj delavcev slabši iz dneva v dan in so potrebovali krivca, na katerega so uprli prst. Hitler je znal mobilizirati vso to nezadovoljno množico, ko jim je uspešno serviral sovraštvo, ki ga je množica postopoma prevzela (Thamer 2009, 23–24).

Leta 1923 je Hitler začel verjeti, da bo s silo lahko zrušil zvezno vlado. Načrt je bil podoben načrtu fašističnega samodržca v Italiji, Benita Mussolinija, ki je leto prej uprizoril pohod na Rim in prišel na oblast. Hitler naj bi s pomočjo prostovoljskih enot na političnem zborovanju aretiral deželno bavarsko vlado, vendar se mu je načrt ponesrečil, saj je policija puč zatrla. Nacisti, ki so umrli v puču, so dobili status polbožanstva, vsi udeleženci oboroženega upora pa prijeli poseben orden in imeli kasneje v nacističnem režimu posebne privilegije (Sajovic 2005, 20–21).

Sodišče je Hitlerja obsodilo na pet let zapora. Pogojno so ga izpustili po enem letu, vendar je imel prepoved javnega nastopanja še dve leti, kar mu je političen preboj nekoliko otežilo. V zaporu je napisal nacistično “biblijo” Moj boj. Medtem ko je bila stranka še vedno precej šibka v politični areni, pa si je Hitler znotraj stranke zagotovil kulturni status, saj se so vsi člani stranke začeli pozdravljati s »Heil Hitler«, mladinsko združenje pa poimenovali Hitlerjeva mladina. Stranki v poznih dvajsetih na volitvah ni šlo prav dobro; leta 1928 so nacisti dobili komaj 2,6 % glasov oziroma imeli izvoljenih 12 poslancev (Thamer 2009, 41–44).

Gospodarska kriza in pasivnost političnih akterjev v letih 1930–1933 je Hitlerju utrla pot na oblast. Četudi od poznih 20. let lahko govorimo o Hitlerju kot pomembni politični osebi, pa kasneje vpliva karizmatičnega voditelja ne moremo razložiti brez upoštevanja propagandnega stroja, ki je stal za njim. Strankarski kolegi so vztrajno širili mit o vodji – to je še posebej veljalo za Goebbelsa, ki je postal njegov glavni propagandist. Ko je Hitler po političnih preračunavanjih zasedel kanclerski položaj 30. januarja 1933, je Weimarsko republiko kmalu preoblikoval v avtoritarni Tretji rajh. Hitler je po požigu Reichstaga zanj okrivil komuniste in razglasil izredne razmere, v katerih je lahko upravičeval totalitaristične metode. Do nadaljnega so bile razveljavljene temeljne ustavne pravice, kot so osebna svoboda, svoboda mišljenja, tiska, združevanja in zborovanja. Zgodovinsko zaporedje dogodkov dokazuje zvezo med množično frustracijo in množično agresivnostjo. V Nemčiji so se pogromi proti Judom začeli v času velike gospodarske krize (Pečjak 1994, 172). Kot sem že omenil v teoretičnem delu magistrskega dela: »Voditelj ne more postati kulturna osebnost brez množic.« Hitler se je zelo dobro zavedal, da z množico bivata v simbiozi. Sam je priznal, da je množica zelo lahko vodljiva in da jo on aktivira

in osmisli: »Množica ima kaj preprosto miselno in čutno shemo. Kar se ji ne prilega, jo vznemirja. Le če se oziram na njene življenjske zakone, jo lahko obvladam. Množica, ki je apatična, topa, je največja nevarnost za sleherno občestvo. Apatija je za množico prikrita oblika obrambe. V obrambi se skriva, dokler nenadoma ne izbruhne v popolnoma nepričakovanih dejanjih in reakcijah« (Rauschnig v Pečjak 1994, 39).

Gospodarska in politična kriza je nacistom in Hitlerju precej olajšala delo pri naskoku na oblast. Nepotešeni in osramočeni Nemci so po 1. svetovni vojni potrebovali upanje, na žalost pa so ga našli v najbolj okrutnem in izprijenem človeku sodobne zgodovine. Hitler je dal nezadovoljnemu nemškemu narodu opij. Uspelo mu je povrniti upanje v nemški narod. Za njihovo nesrečo je okrivil ljudi po rasni, razredni in politični pripadnosti. Nemci še vedno niso pozabili na sramotno predajo v 1. svetovni vojni, ko so podpisali versajski sporazum. Za to naj bi bilo kar nekaj sovražnikov in krivcev. Na prvem mestu so bili Judje, ki so po Hitlerjevem mišljenju oropali obubožano nemško ljudstvo in se spravili na nemški narod. Nadalje je obračunal s političnimi nasprotniki in veleposestniki. LeBon je dejal, da lahko množica vsakogar pripravi, da sodeluje v krutosti (Pečjak 1994, 48), zato ne preseneča, da se množica, ki je poslušala Hitlerjeve neskončne govore, ni uprla nasilju nacistov nad Judi, ki so ga ti tako jasno artikulirali.

S pomočjo močne politične propagande so vztrajno pridobivali podporo nemškega ljudstva na volitvah in čeprav nikoli niso dobili absolutne večine, je nacistom uspelo priti na oblast preko političnih spletkarjenj in mahinacij. Kot najpomembnejši dejavnik pri pohodu na oblast je bil zagotovo nacistični propagandi stroj pod taktirko Josepha Goebbelsa. Kasnejši propagandni minister je propagando spretno združil s cenzuro. S svojo odlično retoriko je bil navdih mnogim kasnejšim rasističnim in antikomunističnim govorom. Nacisti so prišli na oblast s pomočjo prevare, ko so za požig Reichstaga obtožili komuniste, pa čeprav so ga podtaknili oni sami. Vztrajno ponavljanje, da so za požig parlamenta krivi komunisti, je obrodilo sadove, saj je nacistični režim zaprl komunistične voditelje in začel vsesplošno gonjo proti njihovim pripadnikom. »Kar pa ljudstvu rečete v stanju množice, v sprejemljivem stanju fanatične vdanosti, to ostane kot kakšna v hipnozi dana parola, to je neizbrisano in vzdrži zoper sleherni razumni poduk« (Rauschnig v Pečjak 1994, 41).

Mojster propagande Goebbels je s pomočjo Leni Riefenstahl na shodih nacistov ustvaril neverjetno atmosfero, ko so kultu osebnosti Hitlerja podlegli skorajda vsi udeleženci. Hitlerjevi vzneseni govori so hipnotizirali množico ali kot je dejal sam:

Množico sem sfanatiziral, da bi jo lahko napravil za orodje svoje politike. Jaz sem množico prebudil. Jaz sem jo dvignil nad njo samo, dal sem ji smisel in neko funkcijo. Kadar pristopim k množici z razumnimi razlogi, me ne razume. Toda ko v njej prebudim ustrezne občutke, tedaj sledi preprostim parolam, ki jih nastavim jaz. Na množičnem zborovanju je mišljenje izključeno. In kadar potrebujemo to stanje, kadar si hočem zagotoviti največji učinek svojega govora, tedaj pošljem vse na zborovanje, kjer vsi postanejo množica, če to hočejo ali ne, tako intelektualce kot meščane kot delavce. Jaz ljudstvo mešam. Govorim mu kot množica. In pazite; čim večja je množica, toliko lažje je vodljiva. In čimbolj so ljudje pomešani, kmetje, delavci, uradniki, prej se vzpostavi tipičen značaj množice (Rauschning 1987, 171–172).

5.3 Pot v diktaturo in kult osebnosti

Že tako močno zasidran mit firerja so nacisti po prevzemu oblasti leta 1933 le še potencirali. Propaganda je pri tem izkoriščala uspehe na področju gospodarskega okrevanja in znižanje brezposelnosti, pa čeprav je okrevanje gospodarstva potekalo na račun oboroževanja in razvoja vojaške industrije, s pomočjo katere je kasneje Hitler uresničil vojaške ambicije velike Nemčije (Thamer 2009, 119).

Kult Hitlerja se je razvil v totalitarnem režimu, a na koncu je prav Hitler sam največ pripomogel k razvoju svojega kulta. V času, ko je bil v zaporu, se je SA postavila na noge znotraj stranke in postala več kot le njeno vojaško krilo. Prišlo je do navzkrižja interesov, kar se je odrazilo v sporu med Hitlerjem in Rohmom. Na ulicah naj bi vojska delovala propagandno kot odraz strankinih političnih ambicij, ne pa s paravojaškimi pristopom. Vedno bolj napeta situacija je dobila epilog leta 1934 v tako imenovani noči dolgih nožev, ko so usmrtili vodje rjavosrajčnikov, ki so bili paravojaško krilo nacistov in predstavljali udarno moč v zgodnjih letih obstoja nacistične stranke. Pripadnike rjavosrajčnikov so likvidirali s pomočjo SS, ki je bila ustanovljena leta 1925 kot Hitlerjeva osebna straža. S tem ko je odstranil podkupljene vodje rjavosrajčnikov, se je Hitler v javnosti predstavil kot branik malih ljudi pred surovimi izkoriščevalci in visoko moralen človek. Za ljudi je pomenila odstranitev vodij SA dejanje osvoboditve. V tem obdobju je Hitler beležil visoko zaupanje nemške javnosti v zunanji politiki, saj je brez vojne priključil nova ozemlja in prenehal spoštovati versajski sporazum, ki je tako poteptal nemški ponos po koncu 1. svetovne vojne (Kershaw 1989, 122). Po noči dolgih nožev se je občutek negotovosti prejšnjih dni prelevil v olajšanje, ki je v ljudeh vzbudilo občutek, da je zastraševanja s strani SA konec. Mit firerja je žarel še svetleje, saj je po mnenju večine ta ukrepal »proti radikalnim in koruptnim elementom v lastni stranki in s tem izpolnil globoko zakoreninjene potrebe po redu. Podoba odločnega firerja, ki vzpostavlja red, je postala stabilizacijski element režima« (Thamer 2009, 114).

Kmalu po prihodu na oblast je Hitler razkril, kakšni so njegovi pravi cilji in za kaj namerava uporabiti oblast v avtoritarni državi. Hotel je odpraviti večstrankarstvo in demokracijo, da bi lahko nemški narod spet postal enoten in ne bi prihajalo do nepotrebnih različnih mnenj. V prvem govoru v Reichstagu je ponovil propagandne formule, ki jih je ponavljal od samega

začetka svoje politične poti: o izdaji nemškega naroda s podpisom versajskega sporazuma in o štirinajstih letih razdora med nemškim ljudstvom pod weimarsko republiko, ki je prinesla le zaton in ponižanje nemškega naroda (Thamer 2009, 114).

Pot v nacistično diktaturo se odvijala po preverjeni formuli, ki je vključevala dve strategiji in nivoja ukrepanja: z nasilnim delovanjem na ulici od spodaj in navidezno zakonitimi upravnimi ukrepi državne vlade od zgoraj. Delovanje je bilo utemeljeno z volilno zmago nacistov na državni ravni, kar pa je bilo v nasprotju z ustavnimi načeli federalizma. Zahtevali so, da imajo vsaj v deželni vladi enega člana, sicer bi prevzeli urade županov. Kmalu je sledila razpustitev strank in »poenotenje strank«. Pot za enopartijski režim nacistov je bila odprta. Prišlo je tudi do enoumja v družbeni sferi, ki se je odvijalo z različno intenzivnostjo. Občasno je še bila potrebna brutalna sila, pogosto pa le še blag pritisk (Thamer 2009, 85–89).

5.4 Nacistična ideologija in propaganda

Hitler je na odru povzročil pravo histerijo. Znal se je prilagajati publiki: še danes je predaval, naslednji dan pa pred drugo publiko divje besnel in pretil vsem po vrsti. Zbrana množica je ponosno dvigala desnico, iz gneče ljudi so prihajali kriki sreče in oboževanja firerja. V množici kolektivno dušo spodbudijo napisi in parole, ki poudarjajo enotnost, npr. znano geslo nemških manifestov na začetku 30. let: Ein Reich, ein Volk, ein Fuhrer! (ena država, eno ljudstvo, en vodja). K temu prispevajo razni ceremonialni obredi, kot je prižiganje sveč, hoja z baklami in korakanje z zastavami, ki dajejo vtis enotnosti in kolektivne zavesti. Razosebljanje spodbuja enake in podobne obleke, zlasti uniforme, ki povečujejo občutek enotnosti. Nacistična paravojaška krila, kot sta bila SA in Gestapo, so imela rjave in črne srajce. Če pristaši nimajo nič drugega, si pripnejo enake značke. Hitler je v svojem delu Moj Boj svojim sodelavcem zabičal: »Obleči jih enako in zmanjšale se bodo razlike v vedenju!«. Indoktriniranih ljudi ni težko pripraviti do dejanj, ki jih navadno presojamo kot nemoralna, zato sodelujejo v najbolj okrutnih zločinih (Pečjak 1994, 46–47).

Sovražnika nacistični režim ni ustvaril čez noč. Vzorci stigmatiziranja so bil prisotni že mnogo prej in so povzeti v delih utemeljiteljev nacizma Chamberlainu in Rosenbergu. Jude in Rome je

Evropa sovražila, odkar so zapustili svojo domovino, zato so predsodki do njih zelo zakoreninjeni. Romi »so umazani in kradejo otroke«, Judje pa »sebični in grožnja zahodni civilizaciji« (Pečjak 1994, 74). Če se navežem na trditev, ki sem jo izpostavil v teoretičnem sklopu magistrskega dela, in sicer da propaganda v ljudeh spodbuja in krepi že obstoječa stališča in vrednote, potem nikakor ne morem zaključiti, da je za množično navdušenje nad ideologijo nacizma kriv le kult Hitlerja in dobro izpeljana politična propaganda, ampak so bile te vrednote zasidrane v nemški družbi in so se le skladale s prepričanji Nationalsocialistične delavske stranke.

Nacistična ideja o skupnosti ljudi, kjer ima dobrobit kolektiva večji pomen kot dobrobit posameznika, je pritegnila pozornost posameznika in ga do popolnosti zmobilizirala. Posameznik se v nacizmu v popolnosti vda družbi, pri tem se zabriše meja med zasebnim in javnim življenjem in individuumu vzame svojstvo. V zameno je posameznik privolil v nebrzdano nasilje z značilnostmi antisemitizma, ki se je odrazilo v krvavem boju proti Judom. O moči kolektivne duše je govoril tudi Hitler sam, ki zlasti ni maral intelektualcev: »Nikar se ne ukvarjajte z zborovanji inteligence ter interesnimi združevanji. Zdravo preprosto ljudstvo se nagonsko strne v neko človeško skupnost, intelektualci pa begajo sem in tja kakor kure po dvorišču. Z njimi ni mogoče delati zgodovine. Kar tu dosežete z razumljivimi pojasnjenji, je že jutri izbrisano zaradi kakšnega nasprotnega pouka. Kar pa ljudstvu rečete v stanju množice, v sprejemljivem stanju fanatične vdanosti, to ostane kot kakšna v hipnozi dana parola, to je neizbrisno in vzdrži zoper sleherni razumni produkt« (Rauschnig 1987, 172).

Herf (2006, 36-38) pravi, da je politika širjenja nemškega naroda imela skrit namen bojevati se ne proti posameznim narodom, ampak proti rasi. Cilj je bil iztrebitev Judov iz evropskega prostora. Nadalje pravi, da je bila nacistična propaganda izjemno dobro izpeljana, saj je Hitler iz Nemčije v 30. letih napravil nedolžno žrtev, ki je postala ujetnica velesil, pa čeprav je Hitler do Judov ves čas vodil sovražen diskurz. Iz žrtve se je Nemčija kmalu prelevila v najokrutnejšo obliko sistema, ki je Jude načrtno pobijala. Hitler nikoli ni skrival svojega sovraštva do Judov in svojih namer, da jih želi izgnati iz javnega življenja, profesij, gospodarstva, jim odvzeti nemško državljanstvo in jih v končni fazi celo izgnati iz Nemčije. V tem času je ponavljal svoje grožnje, vendar ni povedal, da proti njim pripravlja vojno. Nacistična propaganda tako rekoč ni pomenila nič drugega kot komuniciranje idej, ki so bile oblikovane tako, da ljudi prepričajo, naj se

obnašajo in mislijo na želen način. S komunikacijo je ustvarjala mite o različnih dogodkih v zgodovini ali v sodobnem času, mite o tem, kako se začnejo vojne, kako se dobijo in kako izgubijo.

Hitler in Goebbels sta se dobro zavedala, v čem je skrivnost učinkovite propagande. Goebbels je razumevanje propagande zapisal v dnevniku. Poleg vseh dejavnikov, ki so povezani predvsem s stališči in z vrednotami ciljne skupine, so za učinkovito propagando pomembni tudi drugi faktorji. Pri tem ciljamo predvsem na organiziranost in obsežnost propagande, ki mora biti skrbno načrtovana in interpretirana iz centra moči. Ameriški psiholog Doob je na podlagi dnevnika izoblikoval Goebbelsova načela propagande in jih strnil v 18 točk (Pečjak 1994, 128):

1. Propagandist mora upoštevati podatke, ki jih dobi s proučevanjem javnega mnenja in obveščevalnih služb.
2. Propaganda se mora načrtovati in voditi iz enega središča.
3. Pri načrtovanju kakršne koli akcije je treba upoštevati tudi njene propagandne posledice.
4. Propaganda mora vplivati na sovražnikovo politiko in njegove akcije.
5. Dostopne morajo biti tudi običajne, vsakdanje informacije, ki jih propaganda potem izkoristi.
6. Da se propaganda opazi, mora zbuditi zanimanje javnosti in jo mora ponuditi medij, ki privlači pozornost.
7. Od njene verodostojnosti je odvisno, ali naj propaganda temelji na resnici ali laži.
8. Pri sovražnikovi je od njenega namena, vsebine, učinkovitosti ter narave odvisno, ali naj jo ignoriramo ali zavrnamo.
9. Verodostojnost informacij in predvideni učinki komunikacije odražajo politiko cenzure.
10. Treba je izkoristiti gradivo sovražnikove propagande, kadar nam lahko pomaga pri doseganju lastnih propagandnih ciljev.
11. Propagando z govoricami je treba uporabljati, kadar je težko verjeti uradnim informacijam ali kadar uradne informacije privedejo do nezaželenih posledic.

12. Pri propagandi uporabljamo načelo avtoritete.
13. Propaganda mora biti skrbno časovno načrtovana.
14. Propaganda imenuje stvari in ljudi z znanimi rekli in gesli.
15. Propaganda za lastno deželo se mora izogibati lažnih utvar, ki se uresničijo.
16. Propaganda »za dom« mora zmanjšati človekove frustracije.
17. Propaganda mora spodbujati agresivnost.
18. Zgolj propaganda ne more povzročiti sprememb, moramo ji pomagati s stvarnimi akcijami.

Noben propagandni stroj v zgodovini še ni posvečal toliko pazljivosti psihološkim dejavnikom v politiki. Hitler je bil magnet za množice in je znal potrkati na njihova čustva. Udeleženci njegovih masovnih zborovanj niso poslušali suhoparnih razprav, ampak so bili deležni njegovega čustvenega izliva, ki se je prenesel tudi na množico. Niti najmanjša podrobnost na zborovanjih ni bila prepuščena naključju. Uporabili so vsako sredstvo, ki bi povečalo čustveno napetost. Nepregledna množica, ki koraka in se pomika kot ocean, je vzbudila v posamezniku izbruh čustev, kadeče se bakle in žarometi pa so dodali mističen element. Ves ta občutek enovitosti množice pa je bila le predigra za sam vrhunec, ko je vzhičeno množico nagovoril Hitler.

Nacistična propaganda ni uspela prepričati določenih organiziranih skupin, ki so imela alternativna stališča. Welch (2002, 15) pravi, da je imela nacistična propaganda funkcijo aktivacije simpatizerjev z nacizmom, ki je dala stranki in fireerju moč, da sta se lahko tako dolgo obdržala na oblasti. To pomeni, da je nacistom uspelo definirati potrebe množice in jih vpeljati družbenozgodovinski kontekst nemške družbe. Vsekakor pa jim je uspelo miselnost germanskega naroda radikalizirati in zaostri zlasti v odnosu do ostalih ras.

Pri proučevanju nacizma uporabljamo izraz valovi fašizma, ki ga je uporabil Kallis (2009, 125). Prvi val nastopi kmalu po prevzemu oblasti nacistov in pomeni ustanovitev Državne zbornice, za drugi val pa se štejejo dogodki, ki se zgodijo leto kasneje, ko se uvede nadzor nad uredništvu vseh časopisov. Nacistična Nemčija je ustvarila organiziran in institucionaliziran propagandni aparat in ga spremenila v totalno propagando. Propaganda je dobila celo lastno Ministrstvo za narodno prosveto in propagando, kar je pomenilo tretji val fašizma in dokončno utrditev

diktature. Ministrstvo je bilo ustanovljeno, da bi v Tretjem rajhu nadzorovali vse veje nemške umetnosti in kulture, s tem pa je bila indoktrinacija nemškega naroda popolna. Propaganda je bila strogo centralizirana; prodrla je v vse pore življenja. S pomočjo tako obsežne propagande je Hitlerju uspelo okrepiti mit o mogočni Nemčiji, o Nemcu nadčloveku in o primitivnih narodih. Uspešna je bila zaradi podpore represivnih organov policije in varnostne službe, ki je razvila ogromno mrežo obveščevalcev in vohunov (Vreg 2000, 131).

Z ustanovitvijo koncentracijskih taborišč najprej za politične zapornike, kasneje pa za deportirane Jude, je morala oblast pokazati tudi drugačen obraz. Propagandni minister Goebbels se je domislil, da bi ob odprtju novega nemškega parlamenta uprizorili spravo med novo nastalo Nemčijo in Nemčijo iz časa weimarske republike. Na praznovanje »narodne sprave« so bili povabljeni vsi z izjemo socialdemokratov, komunistov in seveda Judov (Thamer 2009, 91).

5.5 Načrtno iztrebljanje Judov

Nacistična ideologija je bila osnovana na rasni superiornosti arijske rase in na manjši vrednosti ostalih ras. Pravo sovraštvo med nacističnimi ideologi pa je povzročila judovska rasa, ki je bila po njihovem mnenju kriva za vso zlo na tem svetu in je ogrožala germanski narod. Proces odstranjevanja Judov iz socialnega življenja se je začel sistematično udejanjati z letom 1933, ko so nacisti prišli na oblast.

V času, ko so prišli na oblast nacisti, so se pričeli pritiski v sodstvu, saj je pravna država pomenila še zadnjo oviro za naciste na poti velikonemške ideje o rasno čisti Nemčiji. Kmalu po nastopu oblasti so nacisti začeli s kršenjem pglavitnih pravnih načel in pisanjem mnogih zakonskih odredb, ki so bile rasno-ideološke. Pojavljati so se začeli členi, ki so favorizirali »čistokrvne« arijce, nasprotno pa so postopoma odvzemali pravice drugim rasam, zlasti Judom. Nacisti so si z nenehnimi pritiski na sodnike popolnoma podredili sodstvo, ki je postalo orodje v rokah režima. Postopnemu odvzemu pravic sta kaj kmalu sledila izključevanje in preganjanje. Metode so bile podobne, kot so jih nacisti uporabili pri vzpostavitvi diktature: propagandno delovanje na samih ulicah, ki je bilo zakonsko podprto od zgoraj, in sicer s strani izvršilne veje oblasti. Leto 1933, ko je Hitler zasedel kanclerski položaj, je prineslo za Jude prvi šok, saj so bili

iz upravnih služb odpuščeni vsi Judi. Sledile so nadaljnje prepovedi opravljanja poklicev za judovsko prebivalstvo, brezposelni so postali zdravniki, odvetniki, zobozdravniki idr. Judovski otroci so bili izključeni iz izobraževalnega sistema oziroma se je na izobraževalne ustanove lahko vpisalo le omejeno število Judov. Pred šikaniranjem nacistične oblasti in izločanjem iz družbe niso bili varni niti psihično, duševno in telesno prizadeti, homoseksualci in Romi. Nadalje so nacisti vpeljali zakon, po katerem so bile prepovedane poroke mešanih parov. Arijci so se lahko poročali le z arijci, s pomočjo terorja pa so nacisti naselili strah med matičarje, ki so začeli zavračati poroke med arijci in nearijci (Thamer 2009, 135–139).

Vedno bolj ostri in nasilni ukrepi so dosegli svoj vrhunec v tako imenovani Kristalni noči 9. novembra 1938. Tisto noč so Judje v Nemčiji postali izobčenci, saj so nacisti pobili, pretepli in pozaprli na tisoče Judov ter požgali in oskrunili večino sinagog in judovskih trgovin. Ta trend se je nadaljeval med 2. svetovno vojno, ko so judovsko prebivalstvo deportirali v okupirana ozemlja na vzhodu, da bi zaščitili obstoj germanske rase. Na Češkem, Poljskem in v Avstriji so Jude pričakala koncentracijska taborišča. Metode, ki so jih nacisti uporabljali v koncentracijski taboriščih, označujemo za eno izmed najbolj okrutnih v zgodovini človeštva. V koncentracijskih taboriščih so bile iznajdene in uporabljene številne metode za množično mučenje, poniževanje in ubijanje zapornikov. Poleg vsega naštetega so nacistični zdravniki na zapornikih izvajali medicinske poskuse. Bolj kot se je vojna zaključevala, več Judov so dnevno prepeljali v koncentracijska taborišča. Na koncu so taboriščnike pobijali tudi v plinskih celicah. Samo med 2. svetovno vojno naj bi umrlo več kot 6 milijonov Judov (Sajovic 2005, 110–116).

5.6 Nagel konec Tretjega rajha

Na začetku leta 1945 je bila nacistična Nemčija po vsega dvanajstih letih na kolenih. Tretji rajh, ki naj bi trajal več tisoč let, je bil tik pred okupacijo Sovjetske veze in zahodnih zaveznikov. Vseeno pa to ni ustavilo propagandnega ustroja pod vodstvom propagandnega ministra Goebbelsa, ki je še leta 1945 ukazal snemanje filma Kolberg. Za snemanje filma so uporabili na stotine nemških vojakov, pa čeprav je bil vsak vojak na fronti zlata vreden. S filmom so hoteli dvigniti moralo med civilnim prebivalstvom; za dvig morale med vojaki je bilo že tako ali tako prepozno. Zgodba je bila postavljena v čas Napoleona, ko se mu je maloštevilna pruska vojska uprla in odbila napade francoskih čet. Nacisti so želeli ljudstvu pokazati, da se mora boriti do bridkega konca. Hitler je v zadnjih dneh pred okupacijo ukazal, da je treba uničiti vse infrastrukturne in industrijske objekte ter celo vodovode. Na koncu se je izkazalo, da mu je bilo za nemški narod malo mar. Zavedene množice so postale le orodje v rokah blazneža, ki je želel svoje rasno-ideološke nazore doseči za vsako ceno. V zadnjih dneh, ki jih je preživel skrit v bunkerju, je dejal: »Pa kaj, nemški narod. Najboljši so tako ali tako že padli, ostala je le še naplavina, torej je najbolje da tudi narod izgine, je bil prepričan firer«. Usoda nacističnih funkcionarjev se je končala klavrno. Večina jih je storila samomor ali pa so bili preganjani po sodni poti na nürnberških procesih (Sajovic 2005, 28).

6 PRIMERJAVA SEVERNE KOREJE IN NACISTIČNE NEMČIJE

Režima v Severni Koreji in nacistični Nemčija imata mnoge vzporednice. Oba sta nastala v obdobju, ko so bile množice dovzetne za revolucionarne spremembe. Kot pravi Pečjak (1994), se potreba po identifikaciji pri posamezniku poveča v kriznih situacijah. Tedaj se poveča tudi konformizem, sugestibilnost in vznemirjenje – elementi, ki so potrebni za množične izbruhe. Zakaj množica tako obožuje svoje avtoritarne vodje? Ker se z njimi lahko poistoveti in ji dajejo občutek moči in samozavesti. Na eni strani je bilo v Evropi mogoče zaznati pesimističen duh, ki so ga prevevale gospodarska in politična kriza ter porast nacionalizma, v luči 1. svetovne vojne pa še vedno ni prišlo do dokončne sprave med narodi. Dotolčen in ponižan nemški narod je po podpisu versajske pogodbe iskal luč na koncu tunela, ki jo je uvidel v Hitlerju. Ta jim je vnesel novo upanje, da se bo Nemčija vrnila na pota stare slave. Na drugi strani sveta pa je prav tako ponižan in zatiran pot iz okov velesil iskal korejski narod. Zaradi svoje geostrateške pozicije je bila Severna Koreja dolga stoletja v »napoto« japonskemu imperiju, ki je imel vselej ambicije po zasedbi notranjega dela azijske celine. Tako so bili Korejci dolga desetletja podvrženi diktaturi japonskega cesarstva, ki je bilo neusmiljeno do njihove kulture, navad in običajev.

V duhu tega časa sta na oblast prišla Adolf Hitler in Kim Il Sung. Na eni strani imamo Hitlerja, ki je bil podkovan s fašistično-rasističnim pogledom na svet, na drugi strani pa Kim Il Sunga, šolan komunist v Sovjetski zvezi in na Kitajskem, ki je želel osvoboditi Korejo izpod imperialističnih krempljev.

Po tem, ko sta se oba zavihtela na oblast, sta prevzela avtoritaran način vodenja. Diktatorja sta takoj postala magnet za množice, ki so bile lačne potešitve z idejami. Oba voditelja sta vpeljala enopartijski sistem, v katerega sta vpela lastni ideologiji. Hitler je razvil radikalnejšo različico fašizma, in sicer nacizem, ki je bil osnovan na idejah rasne obrambe arijcev in zaničevanju drugih ras. V centru nacistične ideologije sta bila pojma narod in rasa, ki sta pomenila eno in isto. Mešanje med rasami je bilo grešno, nasploh pa je bilo križanje arijske rase s katero koli drugo prepovedano in je po njihovem mišljenju peljalo v njeno pogubo. Nacizem je ostro zavračal marksizem in se spogledoval s korporativističnim upravljanjem države. Nasprotno pa je Kim Il Sung vpeljal različico marksistično-leninistične doktrine, imenovano juče. Za razliko od nacizma v njej ni bilo radikalnih elementov razpihovanja in nagovarjanja k sovraštvu. Sicer je bil

v njej prisoten razredni boj proti kapitalizmu, vendar v njej ni bilo prisotnega sovraštva. Ravno nasprotno ideologija juče govori o samozadostnosti in zanašanju na lastne vire in nima ekspenzionističnih teženj, kot jih je imel nacizem. V to bi sicer lahko podvomili zaradi triletne vojne, v kateri je bila Severna Koreja z južno sosedo, vendar je do nje po mojem mnenju prišlo zgolj in samo zaradi političnih dogovarjanj in delitve vojnega plena po 2. svetovni vojni med velesilami. ZDA in Sovjetska zveza sta si namreč razdelili Korejo skoraj na polovico in naredili eksperiment iz dveh držav, v katerih sta lahko preizkušali lastni ekonomski in politični ideologiji. Za zelo podoben eksperiment sta se velesili odločili po kapitulaciji nacistične Nemčije, ko je zahodni del Nemčije prevzel kapitalistični red, vzhodni pa komunistični. Kim Il Sungova želja po združitvi Korej ni usahnila dolga leta. Šele ko je uvidel, da od Kitajske in Sovjetske zveze ne bo dobil zadostne vojaške pomoči, je opustil idejo o združeni Koreji. Verjetno bi do danes že prišlo do združitve, če bi bil Kim Il Sung nekoliko popustljivejši v odnosu do različnih ekonomskih paradigem.

Potem ko so se končale sanje o združitvi Korej, se je Kim Il Sung podal na pot popolne osamitve Severne Koreje. Najprej je iz Korejske delavske stranke odstranil vse simpatizerje sovjetske in kitajske partijske šole in se tako dokončno ustoličil na oblasti. Začel je z novimi in novimi razvijanji ideologije juče in poudarjanji potrebe po samozadostnosti in obrambi. Zanašati se je bilo treba na domače vire, povečati pripravljenost pred morebitnimi zunanjimi napadi in krepiti domačo politično solidarnost. Čeprav je koncept juče temeljil na samozadostnosti, pa so hude gospodarske težave prisilile Severno Korejo, da je večkrat sprejela zunanjo pomoč.

Značilnost obeh avtoritarnih sistemov je, da sta v lasten narod vpeljala kolektivno dušo, ki sta ji dala smisel, s svojo lastno idejo, ki sta jo s fanatično vznesenostjo predstavila množici in jo uporabljala kot orodje svoje politike. Čeprav sta imela Kim Il Sung in Hitler nekoliko različen pristop do množic, pa jima je v končni fazi uspel isti cilj: podreitev množic. V obeh sistemih je prisotna indoktrinacija družbe, ki poteka že od malih nog. Začne se v vrtcu in nadaljuje v nadaljnji izobraževalni poti. S pomočjo pranja možganov in nadzorom množičnih medijev je bila uporaba terorja v obeh sistemih le še zelo redek ukrep, saj je večina posameznikov v družbi postala konformna in nedojemljiva za alternativno razmišljanje. Oba režima sta si podjarmila sodni sistem, ki je postal njun branik in preganjalec političnih nasprotnikov, ki so bili največkrat obsojeni na veleizdajstvo brez možnosti zagovora.

Obsojenci in prestopniki so bili največkrat poslani v delovna taborišča, kjer so se borili za golo preživetje. Zlasti okruten je bil nacistični režim, ki je sistematsko organiziral prevoz Judov, Romov in homoseksualcev v koncentracijska taborišča, ki so bila postavljena na okupiranih območjih. Šlo je za načrtno iztrebljanje Judov, v taboriščih jih je bilo pobitih več milijonov. Nacistični režim še vedno velja za enega najbolj okrutnih sistemov, ki je zakrivil najhujši genocid v zgodovini človeštva.

Takšnega zla, ki mu je sledila množica, si ni mogel predstavljati niti Sigmund Freud, ko je dejal, da se na množičnih zborovanjih vzbudi v ljudeh tisto najslabše, najgloblje zlo. V Severni Koreji še vedno delujejo koncentracijska taborišča za politične zapornike, vendar so ta od nacističnih za odtenek milejša – če se je tako sploh mogoče izraziti. Predvsem ne gre za sistematično iztrebljanje naroda ali rase, ampak gre bolj za razredni boj oziroma neposlušnost posameznikov. Dejstvo je, da je skoraj popolna zaprtost mejá, za katero se je odločila ta komunistična dinastija, povzročila humanitarno katastrofo, ko je zaradi lakote sredi 90. let umrlo več milijonov ljudi. Seveda je Kim Jong Il okrivil vse ostale razen obstoječega sistema. Že tako revna država namenja ogromen odstotek BDP-ja za vojaško oborožitev, kar se odraža v življenju povprečnega državljanca Severne Koreje, ki leto komaj preživi. Dejstvo je, da večina Severnih Korejcev najbrž niti ne ve, da živi v pomanjkanju in bedi, saj nima možnosti pogledati onkraj meja ali prižgati televizijo in pogledati južnokorejski program. Trenutni voditelj Kim Jong Un nadaljuje po svojega dedka in očeta ter se z rožljanjem z jedrskim orožjem še bolj oddaljuje od mednarodne skupnosti. Mnogo analitikov je sicer mnenja, da je jedrski poskus leta 2013 služil zgolj kot utrditev mladega voditelja na oblasti, saj si je s tem dvignil ugled v vojski, ki velja za varuha režima.

Hitlerja, Kim Il Sunga in Kim Jong Ila je spremljal status kulturnih voditeljev, prav tako pa danes na kultu osebnosti pridobiva Kim Jong Un s pomočjo mitologije, potvarjanji zgodovinskih dejstev in propagande, ki vse to le še krepi. Pompozne parade, v katerih je bila predvidena najmanjša podrobnost, so v množici vzbudile kolektivno občutje evforije, vzhičenosti in vdanosti. V samem vrhuncu hipnoze so jo nagovorili voditelji in ji predstavili idejo, ki jo je množica sprejela za svojo. Vsi voditelji so znali potrkati na čustva in vrednote, ki so jih imeli ljudje v sebi že globoko zakoreninjene.

7 SKLEP

V duhu časa svojega nastanka sta obe ideologiji simpatije ljudi pridobili s pomočjo lažnih obljub. Vztrajno pihanje na dušo v času, ko sta bila oba naroda na dnu, je pri Severnih Korejcih in Nemcih vzbudilo upanje na boljši jutri. V času prihoda na oblast Kim Il Sunga in Hitlerja sta bili namreč gospodarstvi obeh držav v popolnem razsulu: depresija, vedno več brezposelnih, srednji sloj praktično ni več obstajal. Bili so le revni ali bogati. In v takem vzdušju so bili ljudje nedvomno pripravljene na radikalne spremembe.

Izjemno dovršeni propagandi v nacistični Nemčiji in Severni Koreji sta omogočili militarističnima režimoma, da sta se povzpela na oblast in uvedla enoumje ter enopartijski način vladanja. Kult obeh voditeljev, prežet z mitologijo, je predstavljal pravljico podobno rešiteljev Severne Koreje in nacistične Nemčije. A ko so se oblikovala alternativna mnenja, ki režimoma niso bila po godu, sta uporabila teror in sodni sistem, ki je deloval v skladu z načeli oblastnikov. Gospodarsko okrevanje v obeh državah je večinoma temeljilo na vojaški industriji in velikih gradbenih projektih in je prineslo aktivacijo množice, ki sta jo režima izrabila kot orodje za izvajanje svoje politike. V svojih radikalnih pogledih sta si oba režima zelo podobna, pa čeprav med njima obstajajo razlike. Nacistični režim je hipnotizirano množico izkoristil za najbolj izprijeno načrtno iztrebljanje katere koli rase v zgodovini človeštva, po drugi strani pa je severnokorejski režim ljudi zatrl do te mere, da se ne zavedajo sveta okoli sebe.

Navsezadnje lahko svojo hipotezo potrdim, saj sta bila oba naroda v izrednih razmerah pripravljena na korenite spremembe. Njuni globoko zasidrani kulturni vzorci so se odražali v idejah, ki sta jima jih ponujala oba voditelja. Ta sta se v trenutkih, ko svoje volje nista mogla izraziti zlepa, zatekla k ustrahovanju in obračunavanju s političnimi zaporniki. »Veliko« Nemčijo so pokopale ekspanzionistične ambicije Hitlerja, ki bi ji najbrž sicer vladal dlje, po drugi strani pa vnuk Kim Il Sunga še danes vlada tej najbolj izolirani državi na svetu. Potreba po varčevanju, žrtvovanju, enotnosti in domoljubju so parole, ki jih slišimo v govorih mnogih evropskih političnih liderjev tudi danes, v času, ko se neenakosti med ljudmi iz dneva v dan večajo. Srednji sloj zgineva, več se število revnih, bogastvo pa ostaja le v rokah peščice. V zgodovini se je že pokazalo, da množice nezadovoljnih ljudi lahko hitro postanejo orodje v rokah blazneža in samo upamo lahko, da se je človeštvo iz zgodovine kaj naučilo.

8 LITERATURA

1. Althusser, Louis. 2000. *Izbrani spisi*. Bibliografija knjižnih izdaj Louisa Althusserja (1918-1990). Ljubljana.
2. Barthes, Roland. 1971. *Književnost, mitologija, semiologija*. Biblioteka Sazvežđa. Beograd: Nolit.
3. Bučar, Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez. 2000. *Navodila za pisanje: Seminarske naloge in diplomska dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. Cajnko, Zvonko. 2005. *Nacizem: Adolf Hitler in Tretji rajh*. Maribor: Locutio.
5. Carlin, Robert in Joel Wit. 2006. *North Korean reform: politics, economics, and security*. International Institute for Strategic Studies. Abington; New York: Routledge.
6. Dixon, John in David Macarov. 1992. *Social welfare in socialist countries*. Comparative social welfare series. London ; New York: Routledge.
7. Dolar, Mladen. 1982. *Struktura fašističnega gospostva: marksistične analize fašizma in problemi teorije ideologije*. Analecta. Ljubljana: Univerzum.
8. Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič. 2007. *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. Freud, Sigmund. 1977. *Predavanja za uvod v psihoanalizo*. Ljubljana: DZS.
10. Global Security. 2013. Juche, Self Reliance or Self Dependence. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/world/dprk/juche.htm> (22. november. 2013).
11. Grögl, Maša. 2010. *Psihoanaliza množice skozi vodjo na primeru Severne Koreje*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
12. Hogwood, Brian W. In Lewis A. Gunn. 1984. *Policy analysis for the real world*. Oxford: Oxford University Press.
13. Jambrek, Peter. 1990. *Sociologija*. Ljubljana: Pravna fakulteta.

14. Jowett, Garth S. in Victoria O'Donnel. 1992. *Propaganda and persuasion*. Newbury Park; London; New Delhi: Sage.
15. Kallis, Aristotle A. 2009. *Genocide and fascism: the eliminationist drive in fascist Europe*. Routledge studies in modern history. New York; London: Routledge.
16. Kim Jong Il. 1982. On the Juche Idea *Treaties sent to the National Seminar on the Juche Idea held to mark the 70th birthday of the Great Leader Comrade Kim Il Sung*. Dostopno prek: http://www1.korea-np.co.jp/pk/062nd_issue/98092410.htm (20. november 2013).
17. Le Bon, Gustave. 1989. *Psihologija gomila*. Zagreb: Globus.
18. Lee Grace. 2003. *The Political Philosophy of Juche*. Stanford Journal of East Asian Affairs. Dostopno prek: <http://www.stanford.edu/group/sjeaa/journal3/korea1.pdf> (22. oktober 2013).
19. Majcenovič, Stanka. 2004. Razumevanje političnega in kulturnega okolja kot dejavnika uspešnosti izviza na primeru Severne Koreje. Diplomsko delo. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
20. Maychrzak, Ann. 1984. *Methods for Policy Research*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage.
21. Matić, Milan. 1984. Mit i politika: rasprava o osnovama političke kulture. Radnička štampa. Beograd.
22. Pečjak, Vid. 1994. *Psihologija množice*. Ljubljana: samozaložba.
23. --- 1995. *Politična psihologija*. Ljubljana: samozaložba.
24. Pollack, Jonathan D. 2011. *No exit: North Korea, nuclear weapons and international security*. Abingdon; New York: Routledge.
25. Polomka, Peter. 1986. The two Koreas: catalyst for conflict in East Asia? London: International Institute for Strategic Studies.
26. Rauschnig, Hermann. 1987. *Pogovori s Hitlerjem*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.
27. Sajovic, Bogdan. 2005. *Konec tretjega rajha*. Ljubljana: Karantanija.

28. Shirer, William Lawrence. 1969. *Vzpon in padec Tretjega rajha*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
29. Splichal, Slavko. 1975. *Razsežnosti politične propagande*. Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Ljubljana.
30. Slovar slovenskega knjižnega jezika. Dostopno preko: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=ge=propaganda (15. november 2013), http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=mit&hs=1 (15. november 2013).
31. Strauss, Anselm in Juliet Corbin. 1998. *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory*. London; Thousand Oaks; New Delhi: Sage.
32. Šiber, Ivan. 1992. *Politička propaganda i politički marketing*. NIP Alinea, Zagreb.
33. Šušnjić, Đuro. 1984. *Ribari ljudskih duša: ideja manipulacije i manipulacija idejama*. Beograd: Mladost.
34. Taylor, Brendan. 2010. *Sanctions as Grand Strategy*. The International Institute for Strategic Studies, London.
35. The World Factbook - CIA. 2013. North and South Korea. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html> (15. november 2013), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kn.html> (15. november 2013).
36. Toš, Niko. 1975. *Metode družboslovnega raziskovanja*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
37. Thamer, Hans-Ulrich. 2009. *Nacionalsocializem*. Ljubljana: Modrijan.
38. Velikonja, Mitja. 1996. *Masade duha: razpotja sodobnih mitologij*. Sophia. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
39. Vreg, France. 2000. *Politično komuniciranje in prepričevanje*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

40. --- 2004. *Politični Marketing in demokracija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede za založbo Hermina Krajnc.

41. Welch, David. 2002. *The third reich: politics and propaganda*. London; New York: Routledge.